

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Економічний факультет

Кафедра фінансів

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему:

**«Механізм формування та реалізації кредитної політики
банку в умовах воєнного стану»**

Виконав: студент 2 курсу, групи ФБС-М2
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»

Глеб Роман Васильович

Керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів

Плець І.І.

Рецензент: к.е.н., доцент кафедри підприємництва,
торгівлі та прикладної економіки

Стефінін В.В.

Івано-Франківськ - 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ	6
1.1. Концептуальні засади кредитної політики комерційного банку	6
1.2. Алгоритм формування і управління політикою банківського кредитування	12
1.3. Методичні основи оцінки результативності, якості та ефективності кредитної політики комерційного банку	22
Висновок до 1 розділу	32
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ В БАНКУ (на прикладі кредитної політики АТ «Акцент-Банк»)	35
2.1. Практика формування активів Абанку в 2019 – 2023 роках	35
2.2. Аналіз формування кредитного портфелю банку як результативного показника його кредитної політики	42
2.3. Оцінка ефективності та результативності кредитної політики Абанку	54
Висновок до 2 розділу	62
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ	65
3.1. Сучасний стан ринку кредитних послуг в Україні.	65
3.2. Напрями підвищення ефективності операцій з банківського кредитування у період війни	75
Висновок до 3 розділу	83
ВИСНОВКИ	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	89
ДОДАТКИ	94

ВСТУП

Актуальність теми. Інформаційний розвиток та процеси цифровізації у фінансовій сфері спричинили зміну підходів до кредитування вітчизняних банків. Вплив нових технологій на кредитні політики банківських установ вимагає перегляду існуючих бізнес-процесів у банках та адаптації їх до нових вимог та можливостей.

При цьому важливим є дотримання вимог щодо фінансового моніторингу та регулятивної політики банківськими установами, що є особливо жорсткими в умовах війни та падіння економіки. Це обумовлено постійним зростанням частки проблемних кредитів у складі кредитного портфелю та необхідністю банків працювати в умовах невисокої маржі.

Зважаючи на те, що за час війни банківська система, не зважаючи на усі негативні впливи, зуміла згенерувати високий рівень прибутковості та нарощувати обсяги своїх операцій та охоплення клієнтів своїми послугами, цікавим є вивчення досвіду роботи українських банків щодо кредитування фізичних осіб та суб'єктів господарювання, що здійснюється у рамках сформованих кредитних політик.

Питання концептуальних, нормативно-правових та практичних аспектів формування кредитної політики у банках досліджено у працях таких науковців, як Балянт Г.Р., Галіцейська Ю.М., Бикова О.В., Марченко О.В. Блащук-Дев'яткіна Н., Себестянович .С.І., Бучко І. Є. Вдовенко Л.О. Вінокуров Я. Гуцал І.С., Д'яконова І.І., Дзюблюк О. В., Прийдун Л. М., Роголь Г. Сацик В., Табенська Ю.В. та інші.

Таким чином, формування політики кредитування комерційного банку ґрунтується на результатах багатьох досліджень і розробках як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, що створює хорошу передумову для подальшого вивчення і вдосконалення цього процесу. Проте в умовах війни рівень кредитних ризиків зростає в рази, що обумовлює погіршення якості кредитного портфелю та

необхідність пошуку нових підходів до його формування.

Метою магістерської роботи є дослідження процесу формування кредитної політики банку та процесу управління нею задля підвищення ефективності та результативності банківської діяльності в умовах воєнного стану.

Для досягнення мети роботи було поставлено та вирішено наступні наукові завдання:

- дослідити теоретико-правові основи реалізації кредитної політики банку;
- розкрити алгоритми формування і управління політикою банківського кредитування;
- окреслити методичні основи оцінки результативності, якості та ефективності кредитної політики комерційного банку;
- провести аналіз практичних засад реалізації кредитної політики на прикладі діяльності вітчизняного банку;
- дослідити практику формування кредитного портфелю банку, порядок управління ним;
- провести оцінку ефективності та результативності діяльності банку при управлінні кредитним портфелем;
- розглянути сучасний стан ринку кредитних послуг;
- обґрунтувати шляхи підвищення ефективності операцій з банківського кредитування.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають під час формування кредитної політики банку, процесу надання кредитів та управління ними.

Предметом дослідження – методи та підходи до підвищення ефективності управління кредитною політикою в умовах воєнного стану.

Теоретична та методична основа дослідження. Теоретичною і методичною основою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, які охоплюють теоретичні засади та нормативно-правові засади

банківського кредитування, а також практичні аспекти реалізації кредитної політики та оцінка її ефективності на прикладі діяльності конкретного банку.

Методичною основою роботи стали загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: аналізу і синтезу, порівняння, узагальнення, метод системного підходу, статистичні та математичні методи для здійснення фінансового аналізу політики кредитування банку та розвитку ринку кредитних послуг, а також коефіцієнтний метод для оцінки кредитної політики окремого банку. Методи дедукційного та індукційного аналізу дозволили виокремити рекомендації щодо підвищення ефективності реалізації кредитної політики банків в умовах війни.

Інформаційна база дослідження. Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти України, які регулюють банківську діяльність, офіційні документи Національного банку України, статті у фахових наукових виданнях, результати наукових розвідок у сфері банківського кредитування, фінансова та зовнішня звітність по показниках діяльності Абанку за 2019 – 2023 рр.

Практичне значення отриманих результатів. Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що запропоновані у дослідженні рекомендації можуть бути використані працівниками банківських установ для розробки кредитної політики, управління кредитним портфелем, а також для проведення оцінки його доходності та якості. Це у свою чергу, допоможе підвищити ефективність та збільшити рівень маржинального доходу за операціями з банківського кредитування та підвищити якість кредитного портфеля загалом.

Апробація результатів дослідження. Апробація результатів дослідження. Основні результати та висновки, отримані в ході дослідження та викладені в магістерській роботі, були представлені на «Науковій конференції студентів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника у 2024 році».

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох

розділів, кожен з яких містить висновки, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ

1.1. Концептуальні засади кредитної політики комерційного банку

Стратегічна мета банківської системи України полягає у забезпеченні стабільного розвитку через досягнення її надійності, стійкості до кризових явищ, підвищення рівня якості та результативності діяльності. При цьому ключову роль в управлінні ресурсами банків займає кредитна політика, що з одного боку, передбачає реалізацію основної функції банків, а з іншої – генерує значну кількість ризиків, основними з яких є кредитні.

Тому кредитна політика комерційного банку виступає важливим та невід'ємним елементом його управління.

Відповідно до законодавства, банк може виконувати три основні функції, що передбачають залучення коштів на фінансовому ринку, від юридичних та фізичних осіб, відкриття і ведення різного виду рахунків клієнтів (поточних, кореспондентських, рахунків умовного зберігання) в грошових коштах, банківських металах та цінних паперах, а також вкладення цих коштів на власних умовах і на власний ризик з метою одержання прибутку, що передбачає розміщення коштів на депозитах, вкладення в фінансові інструменти, а також надання коштів у кредит фізичним та юридичним особам на умовах строковості, платності, поворотності та цільового використання.

Хоча об'єктом нашого дослідження є процеси та економічні відносини, пов'язані зі здійсненням саме кредитних операцій, але розуміємо, що їх ефективна реалізація неможлива без забезпечення належного рівня виконання усіх інших видів операцій, що в сукупності впливають на можливість банку залучити фінансові ресурси та ефективно управляти ними.

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність»

банківський кредит являє собою «будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, гарантію чи зобов'язання придбати право вимоги боргу, продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання щодо сплати процентів та інших зборів з такої суми» [36].

Як форма позичкового капіталу, банківський кредит передбачає здійснення двох кардинально різних процесів: з одного боку, тимчасово вільні на ринку кошти акумулюються банком, з іншого, - ці кошти розміщуються під певну відсоткову ставку. В умовах ринкової економіки такі відносини є звичними для багатьох суб'єктів ринкової економіки [45].

Кредитні операції належать до активних операцій комерційних банків, тому основною їх метою є забезпечення можливості банком одержати прибуток.

Банківське кредитування має ряд принципових відмінностей від кредитування, що здійснюється іншими суб'єктами господарювання (до прикладу комерційного кредиту чи позики). Фінансові ресурси для формування кредитних коштів банки залучають так само на умовах поворотності та платності. Через це для покриття ризиків неповернення коштів, а також захисту інтересів вкладників, регулювання кредитних відносин здійснюється державою через впровадження механізмів регулювання банківської діяльності, що включають адміністративні заходи та економічні інструменти та обов'язково мають бути дотримані банками.

До адміністративних заходів Національного банку України, що застосовуються до банків другого рівня банківської системи та стосуються реалізації операцій з кредитування належать вимоги НБУ до банків щодо обов'язкового одержання ліцензії на здійснення такого виду діяльності, розробки нормативно-правової бази і методик регулювання кредитного процесу, формування резервного капіталу за ризиками, що виникають під час здійснення активних банківських операцій та встановлення нормативних значень банківських нормативів кредитування.

Економічні важелі передбачають проведення тендерів для підтримки ліквідності вітчизняних банків, доступ до інших інструментів ліквідності, до прикладу Депозитних сертифікатів НБУ, встановлення облікової ставки, яка слугує нижнім порогом для визначення вартості банківських ресурсів, розробка економічних нормативів, що є обов'язковими для дотримання банками під час їхньої діяльності.

Основними характеристиками банківських кредитних операцій є наступні: відповідність здійснення операцій принципам бухгалтерського обліку, цільове використання кредитних коштів, наявність забезпечення за кредитом.

Оскільки укладання кредитних договорів обов'язково передбачає сплату позичальником відсотків за користування банківськими коштами протягом передбаченого договором часу, то воно має відповідати правилам бухгалтерського обліку доходів і витрат банків, затверджених постановою Правління НБУ [39], яке містить методологічну базу для коректного відображення у бухгалтерських документах, а також визнання інформації про доходи і витрати банківських установ, окрім тих, що пов'язані з фінансовими інструментами.

Також згідно договору банківського кредитування обов'язковим є цільове використання коштів, наданих у формі банківського кредиту. Цей пункт прописується у договорі кредитування і визначає види банківських кредитів, що надаються позичальникові (споживчий, іпотечний, інвестиційний і т.п.).

Для зменшення ризику неповернення кредиту боржниками, банки вимагають за деякою заборгованістю наявність застави, поручителя чи гарантії іншого банку.

При цьому у відповідності до Закону України «Про заставу» [37], банк може здійснити звернення на предмет застави, якщо при настанні строку виконання зобов'язання, забезпеченого заставою, це зобов'язання не буде виконано. Якщо ж зобов'язання боржника виконано ним частково, то об'єкт застави зберігається у початковому обсязі.

Відповідно до Цивільного кодексу України, під порукою варто розуміти договір, згідно з яким поручитель поручається перед кредитором боржника за виконання ним зобов'язання [28]. Гарантія забезпечення виконання зобов'язання боржника надається банком і передбачає, що банк у випадку невиконання клієнтом умов договору про сплату його зобов'язань перед бенефіціаром зобов'язується виконати це зобов'язання при надходженні до банку вимоги щодо такого платежу.

Економічна сутність кредиту проявляється при виконанні ним основних функцій:

1) перерозподільної, зміст якої у тому, що фінансові ресурси, що були одержані економічними суб'єктами в результаті розподілу, перерозподіляються шляхом кредитування інших суб'єктів економіки;

2) розширення кількості платіжних засобів в економічному обороті при наявності попиту на ці засоби і створення передумов для ефективного регулювання обороту грошей;

3) функція контролю, що впливає із функції фінансових ресурсів, що лежать в основі операцій з кредитування та передбачають дотримання контролю і принципів кредитування усіма сторонами кредитного договору;

4) функція економічного стимулювання, основою якої є ефективне використання коштів, одержаних боржником від банку у формі кредиту, для того, щоб мати можливість не лише повернути кредит і відсотки за його користування, а й одержати прибуток від його використання [33].

Зважаючи на це, розуміємо, що при формуванні кредитної політики банк має враховувати особливості здійснення кредитної операції, дотримуватися принципів кредитування і враховувати основні функції кредиту як економічної категорії. Врахування цих аспектів дозволить найбільш ефективно розмістити залучені банком кошти, забезпечити фінансовий результат у вигляді прибутку і водночас дотримуватися усіх вимог щодо банківського регулювання та нагляду.

Отже, розглянемо детальніше, що являє собою кредитна політика банку.

Ми провели дослідження сутності кредитної політики банку

вітчизняними та іноземними науковцями. При цьому можемо стверджувати, що існують різні підходи до визначення цього терміну, кожен з яких залежить від площини процесів реалізації банківських функцій.

Якщо згрупувати основні моменти кожного із визначень, то кредитна політика – це:

- система заходів і напрямів діяльності, спрямованих грошово-кредитне забезпечення й нормативне регулювання кредитних відносин [12];

- розроблена система стратегічних цілей банку щодо надання кредитів та механізми досягнення цих цілей [43];

- методи управління заборгованістю банку та перед банком, які розроблені та використовуються у банківській діяльності, система важелів та інструментів центрального банку й держави у кредитній сфері, що використовуються для регулювання грошового обігу й досягнення інших цілей в економічній та соціальній сфері [6];

- сукупність ухвалених правлінням банку рішень, що стосуються визначення умов, параметрів надання кредитів та організації кредитного процесу загалом [21];

- правила виконання пов'язаних етапів процесу кредитування, що основа та механізми реалізації яких визначаються принципами кредитування [13];

- система заходів та дій банку, спрямованих на формування структури і забезпечення управління своїм кредитним портфелем, забезпечення контролю над ним як єдиним цілим, розробка алгоритмів та стандартів для ухвалення необхідних рішень [9];

- політика, що передбачає раціональну організацію банківських кредитних відносин, нормативно-правове регулювання цих відносин, а також управління ними з метою досягнення конкретних цілей окремого банку [15].

Як бачимо, кожне із визначень відкриває різні аспекти концептуальної сутності поняття «кредитна політика банку», виходячи із того, під яким кутом ми її розглядаємо з позиції окремого банку, позичальника банківських коштів

чи на рівні банківської системи загалом. Проте, із поданих визначень стає зрозумілим, що поняття кредитної політики є ґрунтовним та комплексним, що з одного боку, передбачає регулювання поточних та операційних банківських процесів, а з другого – впливає на досягнення стратегічних цілей цього банку.

Ми погоджуємося з твердженням, що кредитна політика являє собою систему заходів, цілей та процедур здійснення банком своєї кредитної діяльності, що має забезпечувати постійне зростання ефективності кредитного портфелю при забезпеченні мінімального рівня ризиків [42].

Фактично кредитна політика банку, повинна бути спрямована на досягнення оптимального для банку співвідношення ризиків та рівня прибутковості, одержання банком процентних та комісійних доходів від надання кредитів фізичним особам та суб'єктам господарювання, отримання максимально можливого фінансового результату від управління кредитним портфелем, в умовах дотримання значень нормативів Національного банку України щодо ведення банківської діяльності, а також забезпечення досягнення стратегічних цілей банку.

Економічна сутність банківської кредитної політики проявляється у її функціях. Добровольська О.В., Йолтухівський В.М. зазначають, що функції поділяються на дві групи:

1. загальні – що стосуються усіх складових банківської політики;
2. специфічні – що виокремлюють кредитну політику від інших складових банківської діяльності.

У монографії О. Дзюблюка та Л. Прийдун [14], а також у науковій праці Карбівничого І.В. [17] до загальних функцій запропоновано віднести комерційну, контрольну та стимулюючу, специфічні – функція оптимізації кредитного процесу.

Одержання максимально можливого рівня прибутку від здійснення кредитних операцій є основою реалізації комерційної функції кредитної політики банку.

Стимулююча функція реалізується під час розміщення вільних

фінансових ресурсів клієнтів банку на депозитних рахунках та подальше вкладення цих коштів банком в інші фінансові інструменти, до прикладу надання кредитів за вищою ставкою, що дозволяє одержати прибуток у вигляді маржі між відсотковими ставками за розміщення та залучення коштів. Під час своєї діяльності банк формує кредитні гроші, стимулюючи таким чином збільшення кругообігу грошей в економіці, що є вигідним для держави.

Під час реалізації кредитних відносин, обидві сторони кредитного договору повинні реалізовувати контрольну функцію: банк – для того, щоб дотримуватися пріоритетних напрямів кредитної діяльності та досягнення ключових показників, клієнт повинен слідкувати за цільовим використанням кредитних коштів, також максимальною ефективністю їх вкладень для того, щоб мати змогу їх повернути разом із відсотками.

Специфічною функцією кредитної політики є функція оптимізації кредитного процесу, що передбачає виявлення пріоритетних напрямків кредитування для банку, формування умов такого кредитування для клієнтів, а також приведення у відповідність вимог банківської системи до кредитування та запитів на кредитні кошти від клієнтів.

Це дозволяє зрозуміти роль кредитної політики у здійсненні банком активних операцій, що включає окреслення пріоритетних напрямків здійснення банківської діяльності у процесі формування і використання кредитних ресурсів, максимально ефективної організації процесу, забезпечення підвищення рівня конкурентоспроможності банку на ринку кредитних ресурсів.

1.2. Алгоритм формування і управління політикою банківського кредитування

В умовах мінливості зовнішнього середовища та різких змін кон'юнктури фінансового ринку важливого значення набуває чітка регламентація норм та правил організаційного, методичного і технічного забезпечення реалізації кредитних операцій банку.

В умовах війни чіткі алгоритми реалізації кредитного процесу, умови надання кредитних коштів та механізми оцінки ефективності операцій з кредитування є критично важливими. Планування, регулювання та контроль за процесом банківського кредитування, що необхідні для раціональної організації взаємовідносин між кредитором та позичальником забезпечуються за допомогою грамотно розробленої кредитної політики.

Ця політика дозволяє забезпечити оптимальний рівень кредитного ризику та одержати прибуток від реалізації кредитних операцій, що є основною метою діяльності банку. Проте для її формування мають бути використані репрезентативні дані щодо оцінки поточної діяльності банку, врахована здатність банку долати виклики зовнішнього середовища та можливі сценарії розвитку банківської діяльності у майбутньому.

Раніше ми розглядали сутність кредитної політики, проте до її складу має бути включено ряд стандартів, параметрів і процедур, яких мають дотримуватися банківські працівники при оцінці кредитоспроможності клієнтів, оформленні та супроводі кредитних договорів.

До того ж необхідним є чітке окреслення етапів кредитного процесу із чіткою деталізацією кожного етапу та переліку необхідних документів, що дозволить клієнту належним чином підготуватися до укладання договору кредитування.

Завданнями кредитної політики є:

- створення високоякісного кредитного портфелю;
- вкладення грошових інвестицій лише у фінансово вигідні проєкти;
- формування переліку предметів застави;
- регулювання вимог до позичальника;
- розвиток уніфікованого підходу до кредитних операцій;
- визначення специфічних параметрів позики, включаючи політику відсоткової ставки, форми та види кредитів, а також мету кредитування;
- визначення переліку, вимог і процедур для прийняття заставного майна, включаючи прийнятні об'єкти ліквідної нерухомості, що приймається як

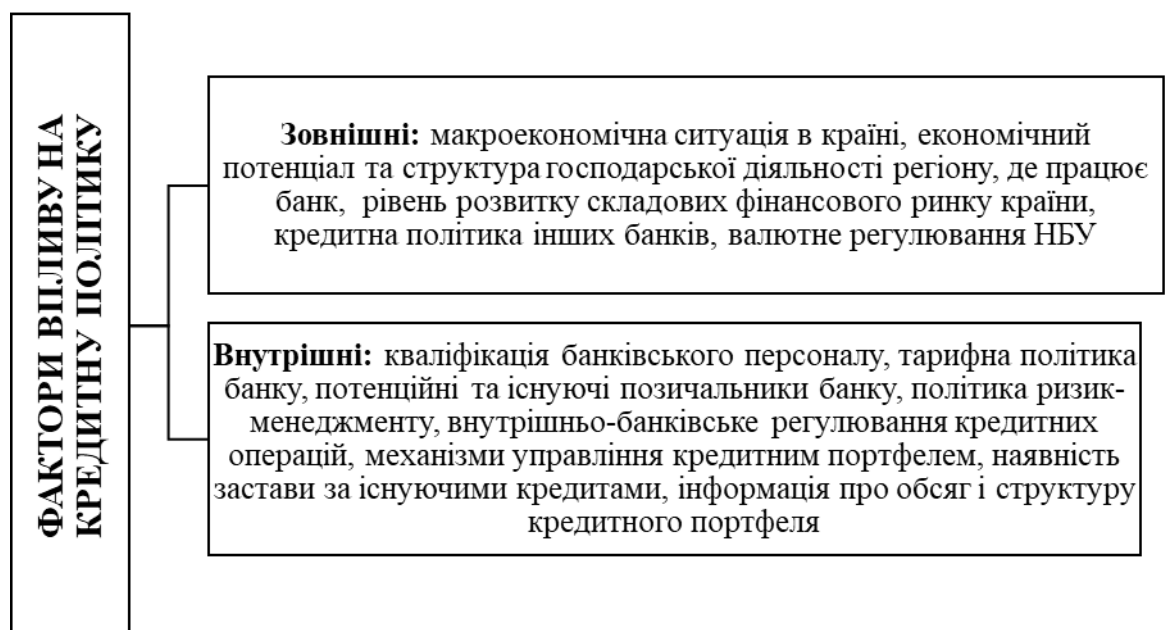
застава;

- взаємодія з діючими клієнтами і залучення нових;
- підвищення кваліфікації банківських працівників для оптимізації робочих процесів з позичальниками.

Основною метою кредитної політики є максимізація прибутків банку, що одержані від розміщення залучених коштів у кредитні операції та інструменти кредитування за умови прийняттого рівня ризиків та формування активів високої якості.

Формування активів високої якості передбачає зменшення кількості проблемної кредиторської заборгованості банку, що реалізується шляхом проведення всебічного оцінювання фінансового стану позичальника банку на етапі видачі кредиту для оцінки його здатності погасити кредит, а також управління існуючою проблемною кредиторською заборгованістю з метою забезпечення виконання зобов'язань боржниками.

На якість кредитних активів впливають і фактори кредитної політики, показані на рисунку 1.1.

Примітка. Складено на основі [25]

Рис. 1.1. Фактори впливу на кредитну політику

Отже, оскільки банківська установа працює із залученим капіталом та має

на меті розмістити цей капітал на найбільш вигідних умовах, то вплив зовнішніх факторів є відчутним та різностороннім. На кредитну політику банку впливає стан економіки і основні тенденції на макроекономічному ринку, наявність економічного потенціалу та структура господарської діяльності регіону, де розміщений банк визначають структуру його кредитного портфелю, рівень розвитку фінансового ринку визначає перелік програм кредитування, а також сукупність кредитних інструментів, що можуть бути запропоновані банком своїм клієнтам, елементи кредитної політики банків – конкурентів, а також політика банківського регулювання та нагляду з боку НБУ, що визначає обсяги та вартість наданих у кредит коштів.

Водночас внутрішні фактори окреслюють вплив елементів внутрішнього середовища на кредитну політику банку та включають рівень кваліфікації персоналу, тарифну політику, клієнтську базу банку, серед яких є існуючі та потенційні кредитори), політика управління банківськими ризиками та комплаєнсу, наявність предметів застави за кредитами, яка є достатньо ліквідною, може бути належним чином оцінена і не потребує особливих умов зберігання, механізми управління кредитним портфелем, а також інформація про його склад і структуру.

Зважаючи на це, можемо стверджувати, що внутрішні фактори є основою для формування елементів кредитної політики.

За даними Corporate Finance Institute [3], до елементів кредитної політики банку включають: процес розгляду кредитних заявок, види, ліміти та умови кредитування, стягнення заборгованості, моніторинг та контроль, а також управління ризиками.

За твердженням Любар О.О. перелік елементів політики кредитування формується, виходячи із існування трьох рівнів кредитної операції:

1. попередньої роботи із погодження надання кредиту;
2. укладання договору кредитування і надання кредитних коштів;
3. управління кредитом.

Михайляк Г.В. та Михайляк І.В. пропонують перші два етапи об'єднати, оскільки реалії здійснення банківського кредитування вимагають швидкого обслуговування клієнтів і відповідно максимального скорочення часу на ухвалення рішення про надання коштів чи про відмову в кредитуванні [26].

Вважаємо, що перший етап кредитування всеодно має бути і надзвичайно важливий для того, щоб уникнути виникнення проблемної кредиторської заборгованості під час управління кредитом. А його швидкість визначається виключно бізнес-процесами всередині банку.

У науковій літературі з проблематики кредитної політики немає чіткої систематизації та окреслення її елементів. Тому провели дослідження основних елементів такої політики на основі реальних кейсів, а саме існуючих Положень про кредитну політику банків – резидентів. При тому, що усі процеси кредитування кожного вітчизняного банку є чітко регламентованими, на сайтах багатьох банків немає у відкритому доступі Положень про кредитну політику.

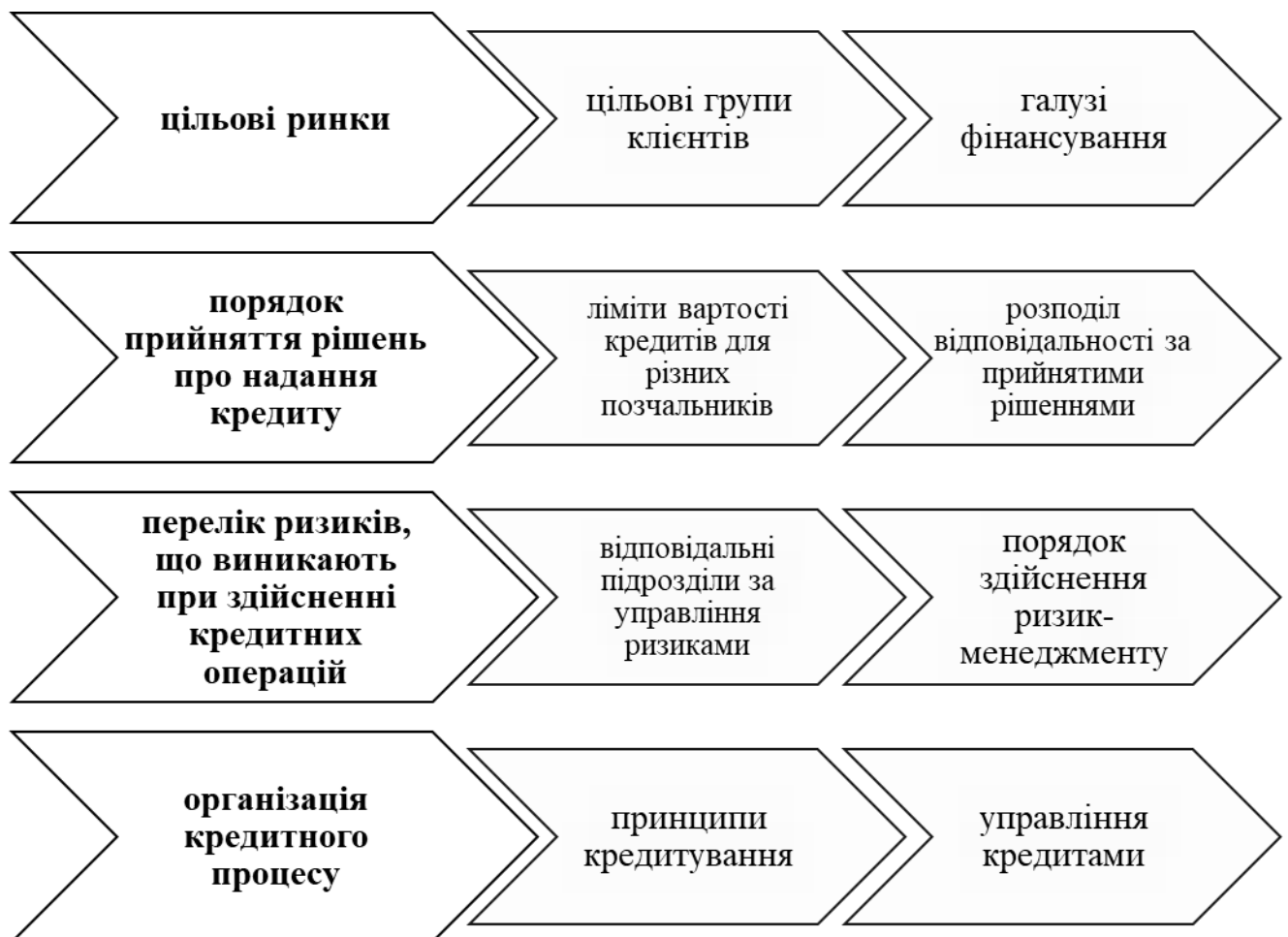
Найбільш ґрунтовні, на нашу думку, Положення розроблені у державних банках, що до того ж є системно важливими на банківському ринку.

Отже, кредитна політика банку має формуватися із врахуванням положень Цивільного та Господарського кодексів України, Законів України «Про банки і банківську діяльність», «Про заставу», «Про іпотеку», «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати», «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень», а також Постанови Правління НБУ № 351 «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями», № 368 «Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні», № 49 «Правила розрахунку банками України загальної вартості кредиту для споживача та реальної річної процентної ставки за договором про споживчий кредит», № 64 «Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах» та Статуту банку.

До основних елементів кредитної політики банку можна віднести цільові

ринки, цільові групи клієнтів, перелік кредитних продуктів для різних типів клієнтів, галузі фінансування, порядок прийняття рішень про надання кредиту, перелік ризиків, що виникають при здійсненні кредитних операцій, розподіл відповідальності за прийнятими рішеннями щодо кредитування, політику управління ризиками, а також деталізацію організаційного і технічного забезпечення кредитного процесу (рис. 1.2.).

Розглянемо ці складові детальніше.

Примітка. Складено автором на основі [35]

Рис. 1.2. Складові кредитної політики банку

Цільовим ринками та цільовими клієнтами для здійснення активних операцій банку можуть бути: фізичні особи, малий та середній бізнес, корпоративні клієнти, державні чи комунальні підприємства і т.п.

Усі типи кредитних продуктів можна класифікувати за різними ознаками.

До прикладу, забезпечені і без забезпечення, кредити для фінансування поточної діяльності та інвестиційне фінансування

Галузі фінансування розподіляються за видами економічної діяльності, які є чітко структуровані та відображають перелік діяльностей, які цікаві для банку та можуть бути профінансовані за рахунок його коштів. Також обов'язковим є визначення напрямів, які не можуть бути прокредитовані.

Порядок надання кредиту передбачає:

1. обов'язкове здійснення оцінки кредитоспроможності позичальника за затвердженими банком методиками,
2. типи кредитів чи кредитних продуктів, що можуть бути запропоновані для різних категорій клієнтів;
3. порядок та рівні прийняття рішень про обсяги кредитування одного позичальника (кредити у значних розмірах можуть надаватися за погодженням правління чи наглядової ради банку);
4. ліміти кредитування для різних позичальників, по різних типах кредитів;
5. перелік додаткових послуг (послуги з надання гарантії, андеррайтингові послуги і т.п.).

Також у Положеннях про кредитну політику банки прописують принципи кредитного процесу, порядок дій банківських працівників при його організації і правила управління ним.

У науковій літературі принципами кредиту є поворотність, платність та строковість, диференційованість, цільове спрямування, адекватність, вчасність та плановість [24] , в іноземній практиці використовуються принципи 5C (customers character – репутація позичальника; capacity – його здатність погасити кредит; capital (капітал, майно); collateral (забезпечення); current business conditions [1] – поточний фінансовий стан).

Проте при формуванні кредитної політики принципи кредитування банк формує, виходячи із особливостей обслуговування різних категорій клієнтів, з метою окреслити підходи та порядок оформлення кредиту працівниками банку

і забезпечити відповідність поточних кредитних операцій стратегічним пріоритетам розвитку банку.

До прикладу у Положенні про кредитну політику Приватбанку виділені наступні: принцип зосередженості на клієнтах; якості; балансу між ризиком та прибутком; економічної ефективності, індивідуальної відповідальності, дотримання цінностей банківської діяльності та фундаментальних правил фінансування клієнтів [35].

Якщо провести аналіз сутності цих принципів, то можемо зрозуміти, що реалізація процесу кредитування має здійснюватися із дотриманням правил та норм банківського законодавства, забезпечувати зростання вартості активів банку і підвищувати рівень їх якості, використовувати індивідуальний підхід до клієнтів із врахуванням цінностей, які транслює банк та його соціальної відповідальності, і при цьому забезпечувати належний фінансовий результат і прибутковість.

При цьому у своїй діяльності банк стикається із величезною сукупністю ризиків, рівень яких визначається як ризик-апетити банку. Проте рівень кредитних ризиків, який готовий взяти на себе банк, належить до основних критеріїв, що окреслюють тип його кредитної політики.

Виділяють три типи кредитних політик, кожен з яких корелює із типом фінансового портфелю за рівнем ризиків, що визначається у фінансовому інвестуванні; консервативну, помірну та агресивну. Фактично, це обумовлюється тим, що з боку банку, кредитні операції за сутністю являють собою фінансове інвестування, що на рівні банку загалом передбачає формування кредитного портфелю.

У процесі формування консервативної кредитної політики банк спрямовує зусилля на мінімізацію кредитного ризику. Основною метою є не отримання високих доходів через збільшення обсягу кредитного портфеля, а забезпечення невеликого, проте стабільного прибутку, що дозволить банку дотримуватися вимог НБУ щодо концентрації кредитного ризику.

У рамках такої політики банк обмежує коло потенційних позичальників, скорочує терміни кредитування та зменшує розмір кредитів, одночасно підвищуючи їхню вартість. Продовження терміну дії кредитів можливе лише для клієнтів із високим рівнем надійності. Консервативна кредитна політика визначається тим, що частка кредитів у загальному обсязі активів банку не більше 30%, оскільки кредити вважаються активами, що генерують високий рівень ризику. Такий підхід дозволяє банку досягати цільовий рівень прибутковості через операції з низьким рівнем ризику та підтримувати свою фінансову стабільність в короткостроковій перспективі. Проте в довгостроковій перспективі з'являється ризик втрати ринкових позицій і конкурентних переваг порівняно із банками - контрагентами.

Реалізація політики такого типу передбачає:

- визначення методик оцінки кредитоспроможності позичальників і встановлення критеріїв прийняття позитивного рішення про кредитування;
- надання кредитів на мінімальні терміни;
- чітку регламентацію та неухильне дотримання умов кредитування;
- зростання рівня відсоткових ставок за кредитами;
- вжиття заходів щодо зменшення кількості та погашення проблемних кредитів.

Якщо частка кредитів у структурі активів банку займає до 50%, то експерти визначають такий тип кредитної політики як поміркований. Поміркована кредитна політика передбачає, що у своїй діяльності банк орієнтується на середній рівень ризику, що виникає на ринку кредитних ресурсів, а також очікує одержання середньоринкового рівня доходу при управлінні кредитним портфелем. Це дозволяє банку підтримувати належний рівень ліквідності та фінансової стійкості протягом довгострокового періоду, проте банк із помірною кредитною політикою не претендує на лідерські позиції порівняно із іншими банками, що працюють на ринку.

Третій тип кредитної політики – агресивний, що має на меті забезпечити максимальний рівень прибутку банку за короткий період часу. Це передбачає

розширення обсягів і строків кредитування, пролонгацію заборгованості, зниження вартості кредитів, максимальне охоплення цільових груп клієнтів та цільових ринків, але значну концентрацію кредитних ризиків та відповідно високий їх рівень.

У такому випадку попри зростання ринкової частки та прибутків, може відбуватися одночасне зниження платоспроможності та ліквідності банку.

Агресивна кредитна політика характеризується тим, що частка кредитів у загальному портфелі робочих активів перевищує 50%. Для її реалізації використовуються такі методи:

- кредитування клієнтів із вищим рівнем ризику;
- зниження вартості кредитів до мінімальних можливих показників;
- збільшення строків і обсягів надання кредитів;
- пролонгація раніше виданих позик [5].

Кредитна політика банку має реалізовуватися у рамках його кредитної стратегії. Ставлячи довгострокові цілі, банк зазвичай прагне досягнути конкурентної переваги на цільових ринках або у певних регіонах, чи для певних груп клієнтів порівняно із банками – конкурентами.

Ткаченко О., Фоменко І. виокремили ряд вимог, що мають бути дотримані у процесі формування кредитної стратегії, що чинить безпосередній вплив на формування кредитної політики:

- Формування ефективної та гнучкої позиції у кредитуванні для досягнення банком стратегічних цілей із використанням мінімальної кількості ресурсів;
- Орієнтація на обмеженому переліку ключових напрямів кредитування з метою забезпечення фінансової стабільності, збалансованості, оптимізації зусиль та ресурсів банку;
- Розуміння місця кредитної стратегії в ієрархії стратегій банку та її реалізація із врахуванням інших стратегічних пріоритетів;
- Вибір серед альтернативних варіантів для прийняття найбільш ефективних рішень;

- Розподіл відповідальності за реалізацію кредитної стратегії між різними рівнями банківського менеджменту;
- Високий рівень інноваційності та непередбачуваності для клієнтів [23, 45].

Вважаємо такий підхід до формування кредитної стратегії і кредитної політики допоможе максимально ефективно забезпечувати здійснення банківських операцій щодо розміщення капіталу у форму кредитування.

Отже кредитна політика є ключовою передумовою успішної організації кредитної роботи банку, визначаючи основні принципи та підходи до її реалізації. Вона формується з урахуванням таких факторів, як обсяг капіталу, структура активів, особливості кредитного портфеля, склад клієнтури, спеціалізація банку, його місцезнаходження, розгалуженість філіальної мережі та стан грошового ринку. Ця політика закріплюється внутрішніми нормативно-правовим документами і затверджується на засіданнях відповідних комітетів.

Важливо, що кредитна політика завжди має на меті збалансувати інтереси банку, акціонерів, вкладників та позичальників та відповідати пріоритетним напрямкам загальної стратегії банку, забезпечуючи її ефективність і фінансову стійкість.

1.3. Методичні основи оцінки результативності, якості та ефективності кредитної політики комерційного банку

Сучасні вимоги фінансового ринку висувають вимоги щодо ефективності формування кредитної політики, яка має забезпечувати формування якісного, результативного і прибуткового портфелю кредитів банку. Це допомагає на мікрорівні забезпечити його фінансову стійкість та конкурентоспроможність, задовольняє запит позичальників на фінансові ресурси, впливає на стабільність функціонування банківської системи, і формує позитивні економічні тенденції загалом у країні.

Саме тому важливою складовою банківського менеджменту є здійснення оцінки окреслених аспектів кредитної діяльності, що дозволяє не лише виявити слабкі місця, але й визначити шляхи вдосконалення кредитних процедур та підвищення фінансових показників банку.

Враховуючи різноманітність умов ринкового середовища, оцінка кредитної політики потребує комплексного підходу, який включає використання кількісних та якісних методів аналізу.

Також методичні основи проведення оцінки кредитної політики банку передбачають окреслення та оцінку рівня кредитних ризиків, з якими може стикатися банк під час здійснення активних операцій.

Ми схематично (рис. 1.3.) відобразили перелік кредитних ризиків та їх вплив на діяльність та фінансове становище банку у поточному періоді.

Отже, як бачимо до переліку ризиків, що виникають у процесі реалізації процесу кредитування та під час управління заборгованістю позичальників включаються ризики:

1. погіршення платоспроможності позичальника, що можуть бути обумовлені зниженням сум його доходів, а це призводить до зниження можливостей погасити кредит вчасно чи загалом виконати свої зобов'язання.

2. ризики бізнес-середовища, які формуються в умовах погіршення ситуації на ринку чи у сфері роботи позичальника, до прикладу зростанням конкуренції, зниження обсягів реалізації продукції чи послуг, зниження рівня рентабельності тощо;

3. ризик клієнта – виникає у випадку його недостатньої кваліфікації, відсутності досвіду управління бізнесом, здійснення високоризикових напрямів діяльності.

4. виробничий – формується у разі недостатності власних виробничих потужностей, використанні застарілих технологій, різкого зростання вартості сировини та матеріалів.

5. ринковий, що проявляється у відсутності реального попиту на продукцію позичальника;

б. ризик виникнення втрат через невиконання третьою стороною своїх зобов'язань перед позичальником;

Ризик неплатоспроможності пов'язаний з недостатністю грошових активів клієнта
Бізнес ризик, що виникає через несприятливу для клієнта ситуацію в галузі, де працює
Ризик клієнта - відсутність досвіду та кваліфікації для успішного ведення бізнесу
Виробничий ризик – недостатність чи застарілість власних виробничих потужностей,
Ризик реалізації пов'язаний із неспроможністю реалізувати товари або послуги
Ризик третьої сторони невиконання третьою стороною своїх зобов'язань перед позичальником
Ризик можливості звернення стягнення за кредитною операцією.
Процентний ризик - несприятливі коливання процентної ставки, збільшення витрат на сплату процентів.
Валютний ризик - несприятливі коливання курсу валют
Регуляторний ризик - зміни законодавства
Репутаційний ризик - погіршення ділової репутації, погана кредитна історія позичальника
Ризик комплаєнсу - ризик регуляторних санкцій і збитків через недотримання законодавства і вимог внутрішніх документів

Примітка. Складено на основі [35]

Рис. 1.3. Перелік кредитних ризиків банку та факторів, що їх обумовлюють

7. ризик виникнення втрат через неможливість звернення стягнення на

забезпечення за кредитною операцією;

8. відсотковий, що виявляється у зростанні ставки за кредитними продуктами та відповідно призводить до зростання сум відсотків по кредиту;

9. валютний ризик через несприятливі коливання курсів іноземних валют;

10. ризик банківського регулювання – особливо актуальний в сучасний період через встановлення обмежень, лімітів та нормативних показників при здійсненні банківських операцій;

11. репутаційний ризик може проявлятися двояко: як погіршення кредитної історії діючих клієнтів банку, а також як погіршення сприйняття банку на ринку банківських послуг, що у першому випадку спричиняє виникнення проблемної кредиторської заборгованості, а у другому – скорочує можливості банку залучити кошти для здійснення кредитних операцій, обумовлює зменшення маржі між вкладеним та залученим капіталом;

12. ризик комплаєнсу – це ризик накладання на банк регуляторних санкцій, виникнення певних збитків через недотримання банком норма регулятивних нормативно-правових документів або положень внутрішньої документації, стандартів добросовісної конкуренції.

Звичайно, що цей перелік ризиків не є вичерпним, оскільки в залежності від особливостей та характеристик позичальника, банки можуть стикатися з іншими ризиками, що носять індивідуальний та специфічний характер.

Через це ефективна реалізація політики ризик – менеджменту є основою ефективності кредитної політики та управління кредитною заборгованістю банку.

Більшість постанов правління НБУ, що передбачають заходи з регулювання банківських операцій передбачають використання інструкцій до формування та реалізації такої політики, а також методик оцінки рівня ризиків.

Досліджуючи кожен із цих постанов, можемо сказати, що моделі оцінки ризику за активними операціями є складними і трудомісткими. До того ж у відповідності до вимог Положення про визначення банками України розміру

кредитного ризику за активними банківськими операціями, банк повинен за кожним видом фінансових активів та їхніми групами створювати і затверджувати в установленому порядку внутрішньобанківський документ, що визначає порядок оцінки та розрахунок рівня кредитного ризику за цими активами.

У цьому положенні повинні бути обґрунтовані оптимальні, економічно обґрунтовані значення показників оцінки фінансового стану боржників/контрагентів та визначені ознаки дефолту боржників. У Постановах Правління НБУ є визначена методика та процеси оцінки банківських кредитів, які пропонуються як мінімально допустима модель оцінки складових кредитної політики в банку, проте НБУ заохочує банки включати додаткові показники до такої оцінки.

Розрахунок рівня кредитного ризику за активами по кожному окремому кредиту проводиться за формулою:

$$CRD_{інд} = \max_{i=1} \{0; PD * [EAD - \sum_{i=1}^j (CV * k) * i + RC]\} \quad (1.1)$$

яка ґрунтується на такій формулі:

$$CR_{інд} = PD_{інд} * LGD_{інд} * EAD_{інд} \quad (1.2)$$

де $CR_{інд}$ - розмір кредитного ризику за активом на індивідуальній основі;

$PD_{інд}$ - коефіцієнт імовірності дефолту боржника/контрагента за активом, визначений банком згідно з вимогами цього Положення;

$$LGD_{інд} = 1 - RR_{інд} \dots \dots \dots (1.3)$$

де $RR_{інд}$ - коефіцієнт, що відображає рівень повернення боргу за активом за рахунок реалізації забезпечення та інших надходжень,

$$RR_{інд} = (\sum_{i=1}^j (CV * k) i + RC) / EAD_{інд} \quad (1.4)$$

EAD_{ind} – експозиція під ризиком за активом на дату оцінки;

CV_i – вартість i -го виду забезпечення, що береться до розрахунку кредитного ризику, за незабезпеченими кредитами вартість рівна нулю;

k_i - коефіцієнт ліквідності i -го виду забезпечення;

RC – інші надходження, розраховані за допомогою статистичних методів за даними окремого банку за непрацюючими активами, до яких включаються страхове відшкодування, надходження за договорами поруки, кошти від продажу заставного майна, інші операційні доходи боржника. Не більше 5% від суми боргу, що не покрита вартістю забезпечення (з урахуванням коригування на коефіцієнт ліквідності) [38].

За результатами проведення оцінки банк має розділити боржників за класами. В залежності від того чи є боржник юридичною особою – емітентом цінних паперів, чи ні (всі інші боржники) класів може бути 10 або 5. До першого класу включаються позичальники із найвищим рівнем кредитоспроможності, відсутність прострочення платежів за кредитами, вчасним здійсненням усіх платежів, наявністю стабільних прибутків, до останнього – боржники, що мають прострочення усіх видів зобов'язань на термін понад 1 місяць та збиткову діяльність протягом трьох років підряд [38].

На базі самого банку ця методика відмінно працює, але оцінка ефективності у науковому дослідженні має ґрунтуватися на більш зрозумілих критеріальних складових та порівнянності даних.

Тому вважаємо, що оцінку ефективності банківської діяльності варто проводити виходячи із того, що ефективність являє собою відносний показник, який відображає результат впливу певного економічного показника розділений на вартість понесених витрат.

Вдовенко Л.О. стверджує, що при здійсненні кредитних операцій економічна ефективність таких операцій проявляється не лише на рівні банку та позичальника, а й на рівні держави. Авторка пропонує для визначення рівня ефективності на кожному рівні використовувати систему індикаторів (рис. 1.3)

Ефективність кредитних операцій для банків є надзвичайно важливою, оскільки, залучаючи капітал на умовах платності, вони мають сплатити відсотки за його користування і чим вигідніше цей капітал буде розміщений, тим більш результативною та прибутковою ця операція буде для банку.

Банк	<ul style="list-style-type: none"> Індикатори: рейтинг банку; рентабельність активів, рентабельність капіталу; зменшення частки проблемних кредитів
Позичальник	<ul style="list-style-type: none"> Індикатори: приріст рентабельності; темп приросту прибутку; частка прокредитованих витрат; прибуток на одну гр. од. кредиту.
Держава	<ul style="list-style-type: none"> Індикатори: зростання прибутковості підприємств; зростання темпів приросту валової продукції, відношення капіталу до ВВП; відношення сукупних активів до ВВП

Примітка. Складено на основі [10]

Рис. 1.3. Методичні засади оцінки ефективності кредитної політики банку

Як бачимо, з точки зору ефективності банку, перелік індикаторів окреслюється його рейтингами, показниками рентабельності капіталу, дотриманням значень економічних нормативів, а також зменшенням частки проблемних кредитів у структурі портфеля.

Для позичальника кредит виступає джерелом фінансування його діяльності, покриття потреби у короткостровому чи капітальному фінансуванні. Тому важливими показниками ефективності є приріст рентабельності, позитивні тенденції прибутку із врахуванням темпів приросту, частка покритих за рахунок кредитних коштів витрат, а також сума прибутку на одну гривню кредитного капіталу.

На рівні держави банківські кредити виступають джерелом капіталу для

суб'єктів господарювання, що працюють на вітчизняному ринку, а зважаючи, що банки цей капітал акумулюють від інших суб'єктів господарювання та населення, то це дозволяє пришвидшити кругообіг грошей в економіці без додаткової емісії та зростання темпів інфляції. Тому зростання усіх макроекономічних показників, пов'язаних із діяльністю галузей вітчизняної економіки, темпи зростання ВВП, частка активів та капіталу у ВВП та ін. є індикаторами такої ефективності [10].

Табенська Ю.В. пропонує оцінку кредитної політики банку робити за допомогою системи коефіцієнтів, які об'єднує у дві групи: показники ризику і показники доходності кредитного портфелю (таблиця 1.1.) [44]. Цей підхід корелює із методиками оцінки, які використовуються банківськими установами відповідно до вітчизняного законодавства.

Таблиця 1.1.

Показники оцінки ефективності кредитної політики [44]

Показник	Порядок розрахунку
Показники оцінки доходності кредитного портфелю	
Коефіцієнт доходності кредитних операцій (Кд)	Сума процентних доходів / Вартість кредитного портфелю
Частка процентних доходів у сумі доходів (Чпд)	Сума процентних доходів / Загальна сума доходів
Маржа процентного прибутку (ЧМпр)	(Сума процентних доходів – Сума процентних витрат) / Сума доходів від активних операцій
Показники ризику кредитного портфелю	
Коефіцієнт покриття кредитного портфелю за рахунок власного капіталу (Квк)	Сума власного капіталу / Вартість кредитного портфелю
Коефіцієнт використання залучених коштів у кредитному портфелі (Кзк)	Сума зобов'язань / Вартість кредитного портфелю
Коефіцієнт якості кредитного	Сума сформованих резервів / Вартість

портфеля (Кя)	кредитного портфеля
Коефіцієнт кредитної активності (Кка)	Вартість кредитного портфелю / Вартість активів

Схожий підхід запропоновано також у праці Бикової О.В., Марченко О.В., які зазначають, що показники оцінки доходності кредитного портфеля відображають рівень доходності кредитних операцій, а також часту доходів, одержаних у вигляді відсотків, що є платою за користування кредитними коштами у складі загальної суми доходів банку та вартості його кредитного портфеля.

Як бачимо, показники ризику кредитного портфеля відображають щодо рівня забезпечення його формування власним та залученим капіталом, частки сформованих резервів за активними операціями банку, а також частку портфеля у загальній сумі активів банку [7].

Якість кредитного портфеля у першу чергу визначається сумою сформованих резервів за активними операціями та включає в себе відповідно до Постанови Правління НБУ «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями», що передбачають формування резерву у відсотковому співвідношенні до вартості кредитів. У залежності від груп позичальників відсоток резервування коштів може відрізнятися, так до прикладу, за дефолтними кредитами відповідно до Положення резерву створюється у сумі >50% [38].

Фактично призначення резервів полягає у тому, щоб у випадку погіршення якості активу чи зростання рівня кредитних ризиків покрити можливі втрати капіталу.

Рівень ризиків, що виникають у діяльності банку, можна оцінити за допомогою показників мультиплікатора банківського капіталу, коефіцієнта середнього рівня доходності кредитного портфелю, а також частки проблемних кредитів у загальній вартості кредитного портфеля банку.

Розрахунок цих показників ми подали у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

Показники оцінки рівня ризику банківської діяльності

Показник	Порядок розрахунку
Мультиплікатор банківського капіталу	Середня сума активів / Середні вартість власного капіталу банку
Коефіцієнт середнього рівня доходності кредитного капіталу	Сума добутків частки кожної групи кредиту на вартість кожної групи відповідно
Частка непрацюючих кредитів (NPL)	Вартість непрацюючих кредитів / Вартість кредитного портфелю банку

Сутність показника мультиплікатора банківського капіталу, полягає у визначенні рівня покриття залучених банком коштів за допомогою власного капіталу банку. Такий показник, розрахований для суб'єктів господарювання має назву фінансового важеля, а формула є дуже схожою до спрощеного його розрахунку.

Але фактичний розрахунок показника мультиплікатора капіталу відображає:

– якість процентних доходів та процентних витрат витрат і ефективність управління маржею, як різницею відсоткових ставок за розміщення та залучення ресурсів;

– структуру власного і позикового капіталу банку.

Оптимальне значення показника має складати 8 – 16 разів. Чим вище значення мультиплікатора, тим вищий потенціал банку для збільшення виплат своїм учасникам [27].

Показник, що характеризує середній рівень доходності кредитного портфелю визначається як середньозважена доходність за усіма групами кредитів кредитного портфелю банку, що визначається як сума добутків часток кожної групи у структурі кредитного портфелю та їхньої вартості. За

допомогою цього показника можна побачити, який відсоток доходності в середньому забезпечується усіма складовими кредитного портфеля.

Застосування цього коефіцієнта передбачає попередньо здійснену чітку структурування кредитного портфеля не за сферами надання кредитів чи позичальниками, а за рівнем доходності. При його розрахунку можна прослідкувати як зміна відсоткових ставок по кредитах та частки цих груп впливає на загальну доходність банківського кредитного портфеля.

У відповідності до класифікації НБУ, непрацюючим кредитом (NPL) є актив, за яким термін прострочення заборгованості складає понад 90 днів (якщо позичальником виступає банк – 30 днів), чи за яким неможливо отримати погашення зобов'язань без стягнення забезпечення.

Частка непрацюючих кредитів у кредитних портфелях банків є офіційним показником, який використовується Національним банком для визначення якості кредитного портфелю банківської системи загалом та відображає ситуацію із погашенням кредитів у країні. Тому цей показник, розрахований на рівні кожного окремого банку теж є показником ефективності та якості кредитної політики.

Отже, за результатами проведеного дослідження можемо стверджувати, що методики оцінки кредитної політики, затверджені законодавством є складні та включають у себе оцінку великої кількості показників, які можна об'єднати у дві великі групи: показники доходності та показники ризику. Об'єктом такої оцінки виступає кредитний портфель банку, проте інші елементи такої політики, як то ставки відсотків по кредитах, кредитні продукти, принципи кредитування у кожному окремому банку, порядок управління ризиками теж варто аналізувати, бо це дозволяє зрозуміти не лише прибутковість та ефективність, а й якість грошових потоків і кредитного портфелю загалом, належний рівень якої формує фінансову стійкість банку у довгостроковій перспективі.

Висновок до розділу 1

Кредитні операції належать до активних операцій комерційних банків, тому основною їх метою є забезпечення можливості банком одержати прибуток.

При формуванні кредитної політики банк має враховувати особливості здійснення кредитної операції, дотримуватися принципів кредитування і враховувати основні функції кредиту як економічної категорії. Врахування цих аспектів дозволить найбільш ефективно розмістити залучені банком кошти, забезпечити фінансовий результат у вигляді прибутку і водночас дотримуватися усіх вимог щодо банківського регулювання та нагляду.

Кредитна політика банку являє собою систему заходів, цілей та процедур здійснення банком своєї кредитної діяльності, що має забезпечувати постійне зростання ефективності кредитного портфелю при забезпеченні мінімального рівня ризиків. Фактично кредитна політика банку повинна бути спрямована на отримання максимально можливого фінансового результату від управління кредитним портфелем, в умовах дотримання значень нормативів НБУ щодо ведення банківської діяльності, а також забезпечення досягнення стратегічних цілей.

Основними елементами кредитної політики є цільові ринки, цільові групи клієнтів, перелік кредитних продуктів для різних типів клієнтів, галузі фінансування, порядок прийняття рішень про надання кредиту, перелік ризиків, що виникають при здійсненні кредитних операцій, розподіл відповідальності за прийнятими рішеннями щодо кредитування, політику управління ризиками, а також деталізацію організаційного і технічного забезпечення кредитного процесу.

Виділяють три типи кредитних політик, кожен з яких корелює із типом фінансового портфелю за рівнем ризиків, що визначається у фінансовому інвестуванні; консервативну, помірну та агресивну.

Методики оцінки кредитної політики передбачають аналіз кредитного портфеля і використання двох груп коефіцієнтів: показників доходності

портфеля та його якості. Також варто аналізувати інші елементи цієї політики: ставки відсотків по кредитах, кредитні продукти, принципи кредитування у кожному окремому банку, порядок управління ризиками, бо це дозволяє зрозуміти не лише прибутковість та ефективність, а й якість грошових потоків і кредитного портфелю загалом, належний рівень якої формує фінансову стійкість банку у довгостроковій перспективі.

РОЗДІЛ 2.

ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ В БАНКУ (на прикладі кредитної політики АТ «Акцент-Банк»)

2.1. Практика формування активів Абанку в 2019 – 2023 роках

Основною платформою для формування фінансово-кредитних відносин і водночас основним суб'єктом такого ринку є банківська система, яка має на меті стати посередником між тими хто потребує фінансового капіталу та тими, хто має його надлишком. Таке посередництво реалізується через грамотно організований процес кредитування, яке здійснюється згідно з банківським законодавством у рамках розробленої банком кредитної політики.

Зважаючи на сучасний рівень розвитку економіки, наразі спостерігається сповільнення темпів банківського кредитування та зростання частки непрацюючих кредитів у структурі кредитних портфелів банків. Тому необхідним є аналіз практичних аспектів кредитної політики та підвищення ефективності її реалізації.

Яскравим прикладом цієї діяльності є АТ «Акцент-Банк», який займає лідируючі позиції серед банківських установ у сфері роздрібного обслуговування клієнтів, а також активним учасником ринку банківських послуг.

В установчих документах Абанку закріплено цілі його створення та перелік операцій, які він виконує. Зокрема, банк обслуговує юридичних і фізичних осіб, залучає та розміщує фінансові ресурси, майно, інновації та об'єкти інтелектуальної власності з максимальною ефективністю, дотримуючись інтересів своїх клієнтів та власної мети діяльності, якою є одержання прибутку.

Маючи ліцензію, видану в установленому порядку, банк надає увесь спектр банківських операцій. Крім того, він входить до складу учасників Фонду

гарантування вкладів фізичних осіб, використовує міжнародну систему SWIFT для проведення платежів і обміну інформацією між банками, є частиною міжнародних платіжних систем VISA і Mastercard, а також системи електронних платежів "Український платіжний ПРОСТІР". Це дозволяє йому співпрацювати з іноземними партнерами, забезпечуючи швидкість і надійність платіжних операцій.

Абанк пропонує широкий спектр послуг. Зокрема, він відкриває та веде рахунки в національній та іноземних валютах, виконує розрахункові операції (відповідно до Постанови Правління НБУ №18 «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» розрахунки у валюті проводяться з урахуванням встановлених обмежень), здійснює обмін валют, надає кредити, залучає депозити, фінансує підприємства на різні строки, у тому числі з використанням іноземних інвестицій. Банк також працює з дорожніми чеками, дебетовими та кредитними картками, а також надає клієнтам послуги фінансового консультування.

АТ «Акцент-Банк» працює на банківському ринку понад 30 років, надаючи увесь перелік банківських послуг своїм клієнтам. Наразі банк нараховує більше, ніж 3,3 млн клієнтів.

Свою місію банк формулює наступним чином: «Нагадувати про те, що кожна людина важлива, відмінно задовольняючи потреби своїх клієнтів».

У вересні 2024 року, керівництво банку, розуміючи інноваційність банку та активність і успішність у використанні передових технологій, провело ребрендинг АТ «Акцент-Банк». Ребрендинг передбачав впровадження сучасних рішень щодо зміни логотипу банку, дизайну веб сторінки та онлайн-додатку, оновлення іміджу Абанку, а також рекламну кампанію для ознайомлення контактних аудиторій та клієнтів банку із оновленнями. Задум реалізували за підтримки партнерів банку – компанії VISA і бренд-маркетингової агенції GRAPE [2].

Оскільки кредитні операції банку належать до активних, тому для проведення детального їх аналізу і розуміння їх частки у структурі активів

Абанку, дослідимо структуру активів банку за даними Звітів про фінансовий стан за 2019 – 2023 роки (Таблиця 2.1.)

Таблиця 2.1.

Вартість активів Абанку станом 31 грудня 2019 – 2023 років, тис. грн.

Показники	2019	2020	2021	2022	2023	Абсол. Приріст	Темп прир., %
Грошові кошти та їх еквіваленти	858215	1337270	3979698	10387765	12703593	12115760	2061
Кредити та заборгованість банків	117 454	-			826727		
Кредити та заборгованість клієнтів	4868112	6931104	8983168	5516412	8567591	3699479	76
Інвестиції в цінні папери	38 881	55 433	54 014	175 703	920 970	882089	2269
Інвестиційна нерухомість	-	9 765	10 540	11 946	12 650		
Відстрочені податкові активи	96	-		50	6577	6481	6751
Нематеріальні активи за винятком гудвілу	54 301	92 367	67 319	74 154	82 436	28135	52
Основні засоби	119 575	225 993	254 068	260 894	250 703	131128	110
Інші фінансові активи	243 715	437 584	867 023	1 251 633	1 518 353	1274638	523
Інші нефінансові активи	69 171	40 275	48 324	26 636	85 826	16655	24
Активи в формі права користування (оренда)	62 838	95 371	110 424	78 208	82 279	19441	31
Необоротні активи, утримувані для продажу	577	727	3334	3327	2371	1794	311
Загальна сума активів	6432935	9225889	14377912	17786728	25060076	19014977	315

Примітка. Складено автором на основі даних фінансової звітності Абанку [18, 19, 20]

Розглянемо детальніше, як формуються активи АТ «Акцент-банк». Отже,

однією із найбільш вартісних статей Звіту про фінансовий стан банку є «Грошові кошти та їх еквіваленти». До цієї статті входять усі суми коштів на рахунках (у т.ч. кореспондентських рахунках «ностро» в НБУ та інших банках) і в касах банку, депозитні сертифікати НБУ за вирахуванням резервів під зменшення корисності активів за готівковими коштами та коштами на вимогу, розміщених в інших банках.

Протягом 2019 – 2023 років вартість цієї статті значно зросла від 587,8 млн. грн. до 12703,6 млн. грн, тобто в 20,61 разу, що склало близько 12115,8 млн. Таке зростання свідчить про стійку тенденцію до збільшення кількості клієнтів банку – юридичних і фізичних осіб, а також інших банків та зростання його ролі у банківській системі України.

Дані за статтею «Кредити та заборгованість банків» свідчать, що такі активи були наявні у двох періодах: 2019 році на суму 117,5 млн. грн. та у 2023 році – 826,7 млн. грн. Вважаємо, що це обумовлено особливостями функціонування банків у період, який аналізуємо. У 2020 році почалася пандемія коронавірусної хвороби, на яку усі банки відреагували дуже активно, впроваджуючи нові продукти та збільшуючи рівень та якість онлайн-обслуговування. З 2021 року у прогностичних документах діяльності вітчизняних банків, з'являється новий ризик – повномасштабної війни в Україні, що як очікувалося, мав призвести до зростання рівня кредитних ризиків та зниження фінансової стабільності банківської системи загалом. Тому НБУ випускає Депозитні сертифікати для підтримки ліквідності вітчизняних банків, а це джерело коштів, що частково покривалося за рахунок кредитів в інших банках. Це дозволило у 2022 році банкам втримати достатній рівень ліквідності та протягом трьох років повномасштабної війни працювати прибутково.

До статті «Кредити та заборгованість клієнтів» можна віднести суми коштів, що були надані у вигляді програм кредитування фізичним особам і юридичним особам, а також вартість операцій з фінансового лізингу за мінусом сформованого резерву під знецінення цих фінансових активів. Як бачимо відсоток зростання вартості даної групи активів склав 76%, від 4868,1 млн.

грн у 2019 році до 3699,5 млн. грн. у 2023 році.

За даними фінансового звіту, А́банк активно нарощує обсяги інвестування у цінні папери. Якщо на початок аналізованого періоду сума інвестицій у цінні папери склала 38,9 млн. грн, то на кінець – 990,97 млн., що на 882,1 млн. грн. та відповідно у 22, 69 разу більше. На балансі банку станом на кінець періоду було 5550 акцій компанії MASTERCARD INCORPORATED, 810315 облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП), що обліковуються за амортизованою вартістю, 67250 ОВДП, що обліковуються за справедливою вартістю із відображенням переоцінки в іншому сукупному доході, номінал яких 1 тис. грн., а також 1090 ОВДП номіналом 1 тис. дол. США, що обліковуються за амортизованою вартістю.

Вартість інвестиційної нерухомості АТ «Акцент-банк», яку банк почав використовувати для надання в оренду складає у 2020 році 9,8 млн., у 2023 – 12, 65 млн. грн. Як бачимо, у 2019 році об'єктів інвестиційної нерухомості на балансі А́банку не було, що свідчить про те, що банк розширює перелік активних операцій протягом аналізованого періоду.

Ще одним елементом, цікавим для аналізу є нематеріальні активи (НМА), за винятком гудвілу. До складу яких входять програмне забезпечення, незавершені капітальні вкладення в НМА, ліцензії. Вартість цієї статті у балансі банку складає 82, 4 млн. грн на кінець аналізованого періоду, що на 52% перевищує початковий показник.

Вартість основних засобів, до складу яких за даними Приміток до фінансової звітності А́банку включаються будівлі, капітальні вкладення в орендовані приміщення, транспортні засоби, пристосування та приладдя, офісне, комунікаційне та мережеве, комп'ютерне обладнання, машини та незавершені капітальні вкладення в основні засоби, також зросла на 110% у 2023 році (250,7 млн. грн) порівняно із 2019 роком 119,6 млн. грн. Це засвідчує, що А́банк нарощує кількість відділень та локаційно охоплює більшу частину регіонів України.

Наступними йдуть статті щодо вартості фінансових та нефінансових

активів банку.

До фінансових активів входять: дебіторська заборгованість за операціями з платіжними картками, за переказами, нараховані комісійні та інші доходи за мінусом резерву під знецінення активів.

Їхня сума склала 1515,35 млн. грн. на кінець 2023 року, що на 1274,6 млн та відповідно на 523% більше, ніж у 2019 році.

За статтею нефінансові активи включено вартість нефінансових платежів, запасів на складі, нестачі та інші нарахування на працівників банку, дебіторська заборгованість за податками і зборами, окрім податку на прибуток, а також майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя та ін. Вартість даної статті також збільшилася, проте темп приросту склав лише 24%, що значно менше середнього показника приросту по групах банківських активів.

Приблизно таке ж зростання бачимо за статтею активи у формі користування, тобто ті, які банк передає в оренду, проте вони не можуть бути віднесені до категорії інвестиційної нерухомості, на кінець аналізованого періоду їх сума склала 82,3 млн. грн., що на 31% перевищувало початкову вартість (62,2 млн. грн у 2019 році).

Зросла також вартість необоротних активів, що утримуються для продажу, найбільший темп приросту спостерігаємо у 2021 році з 577 тис. грн до 3334 тис. грн., а в 2023 році дещо знизилася і становила 2371 тис. грн.

Проведемо аналіз структури активів банку в 2023 році, дані такого аналізу представимо на рис. 2.1.

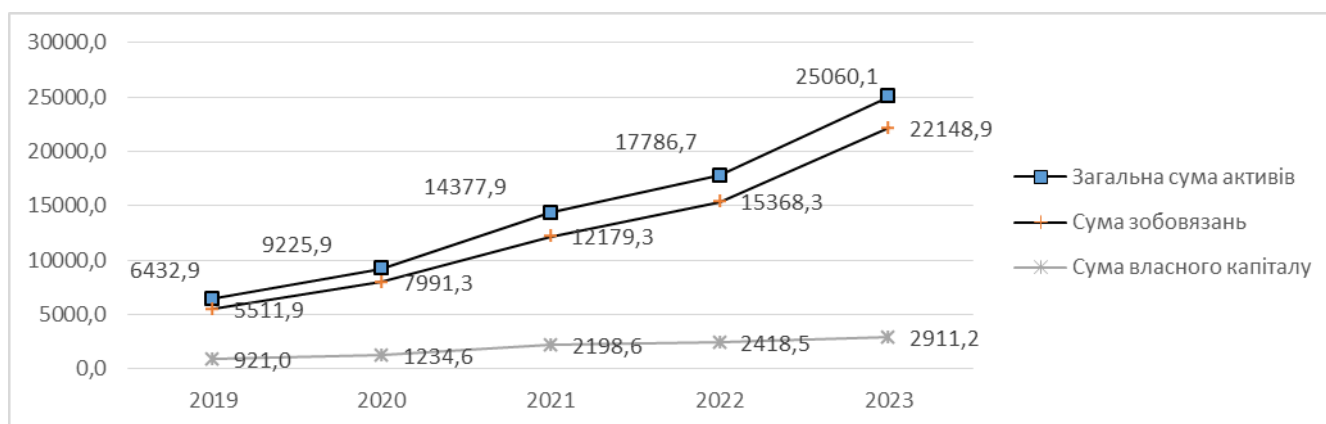
Як бачимо, на рис. 2.1. найбільшу частку у складі активів складають грошові кошти та їх еквіваленти (50,69% від загальної суми активів), наступним є кредити та заборгованість клієнтів (34,19), вартість інших фінансових активів складає 6,06% від загальної суми активів, інвестиції у цінні папери – 3,68%, частка кредитів та заборгованості банку становить 3,30%. Ці групи активів є основними, бо за ними генерується найбільше процентних доходів банку

Примітка. Побудовано автором на основі даних фінансової звітності Абанку [18, 19, 20]

Рис. 2.1. Аналіз структури активів Абанку у 2023 році, %

Оскільки активи банку забезпечуються за рахунок власного і залученого капіталу, то вважаємо, що доцільно провести аналіз динаміки цих трьох показників (рис. 2.2). Це допоможе зрозуміти структуру фінансових ресурсів банку, що вкладалися у формування фінансових активів.

Примітка. Побудовано на основі даних фінансової звітності Абанку [18, 19, 20]

Рис. 2.2. Динаміка активів, власного капіталу та зобов'язань Абанку за 2019 – 2023 рр., млн. грн.

Протягом аналізованого періоду темпи зростання активів та зобов'язань були приблизно однакові. Якщо проаналізувати числові дані, то відповідно 315 та 462% за період.

Отже, активи Абанку зростали поступово, а їх вартість склала 6432,9 млн. грн у 2019 році до 25060,1 млн. грн. в 2023, вартість зобов'язань склала на початок періоду 3941,9 млн. грн., а на кінець 22148,9 млн. грн. Такі темпи обумовлені нарощенням обсягів діяльності Абанку та збільшення його частки на ринку банківських операцій. Сума власного капіталу зростала значно повільніше: від 921 млн. грн. до 2911,2, млн. грн.

Проте за даними проведеного аналізу протягом 2019 – 2023 років банк значно збільшив свої активи та капітал, а це свідчить про активне нарощення обсягів діяльності та є показником її успішності протягом періоду.

2.2. Аналіз формування кредитного портфелю банку як результативного показника його кредитної політики

Основним активом у діяльності кожного банку є надані ним кредити. Фактично кредитна діяльність є сукупністю дій, які спрямовані на формування необхідних обсягів кредитних ресурсів у вигляді залученого банком капіталу та розміщення цих ресурсів на кредитному ринку. В результаті цієї діяльності банк формує кредитний портфель, до складу якого входять кредити різним видам позичальників, за різноманітними кредитними програмами, надані на різних умовах під різні цілі.

Для аналізу кредитної політики банку, вважаємо важливим є окреслення основних кредитних продуктів, які банк надає своїм клієнтам. При цьому для кожної групи клієнтів пропонуються продукти, які найбільш відповідають їхнім запитам на кредитні кошти за термінами, відсотковими ставками, напрямками кредитування, вимогою до наявності забезпечення чи незабезпечені заставою.

На сайті Абанку усі кредитні продукти згруповано за категоріями

позичальників: фізичним особам і кредити бізнесу. Проведемо аналіз кредитного портфелю за видами клієнтів.

Таблиця 2.2

**Структура кредитного портфеля Абанку за видами клієнтів (фіз/юр. особи)
у 2019 – 2023 роках**

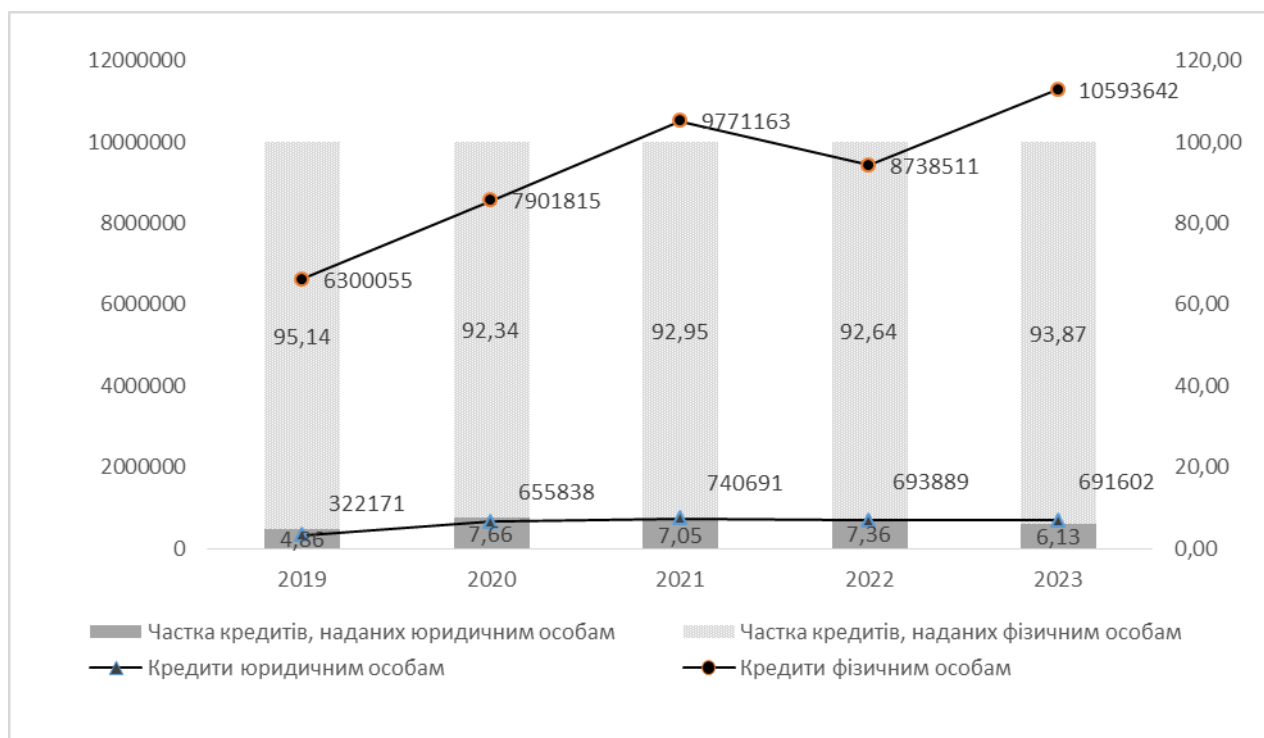
Показники	2019	2020	2021	2022	2023	Темп приросту, %
Кредити юридичним особам	322171	655838	740691	693889	691602	115,38
Частка кредитів, наданих юридичним особам	4,86	7,66	7,05	7,36	6,13	
Кредити фізичним особам	6300055	7901815	9771163	8738511	10593642	38,71
Частка кредитів, наданих фізичним особам	95,14	92,34	92,95	92,64	93,87	
Всього	6622226	8557653	10511854	9432400	11285244	42,44

Примітка. Складено автором на основі даних фінансової звітності Абанку [18, 19, 20]

За даними таблиці 2.2., у структурі кредитного портфеля Абанку в 2019 – 2023 роках, понад 90% займала вартість кредитів, наданих фізичним особам, що свідчить про те, що цільовою групою кредитування Абанку є роздрібне кредитування.

При цьому частка кредитів наданих юридичним особам складала від 4,86% вартості портфелю у 2019 році до 6,13% - у 2023 році. Найвищий показник спостерігаємо у 2020 році – 7,66%, коли підприємства потребували кредитних ресурсів для фінансування своєї діяльності, а також адаптації до умов ведення бізнесу в умовах пандемії.

Динаміка кредитування цих двох груп клієнтів показана на рисунку 2.2.

Примітка. Побудовано автором на основі даних фінансової звітності Абанку [18, 19, 20]

Рис. 2.2. Динаміка надання кредитів фізичним та юридичним особам Абанком у 2019 – 2023 рр.

Як бачимо, протягом аналізованого періоду, сума кредитних коштів, наданих фізичним особам значно зростає, найбільше зростання за цією цільовою групою спостерігаємо у 2021 та 2023 році, у рік початку війни обсяги кредитування фізичних осіб знизилися. Натомість кредитування бізнесу, яка у відсотковому співвідношенні було значно менше, ніж кредитування фізичних осіб різко зросло у 2020 році (з 322,2 млн. грн до 655,8 млн. грн) та у 2021 році 740,7 млн. грн.

За період приріст вартості кредитів, наданих фізичним особам склав 115,38%, юридичним – 38,71%, що у підсумку склало 42,44% за кредитним портфелем.

Проведемо аналіз видів кредитів, наданих фізичним особам Абанку. Дані для такого аналізу подані в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

**Перелік кредитних продуктів, наданих фізичним особам – клієнтам
Абанку у 2019 – 2023 роках з урахуванням суми резерву, тис. грн.**

	2019	2020	2021	2022	2023	Абсолют. прир.	Темп приросту, %
Кредитні картки	3236008	4206982	5154549	6507005	5183273	1947265	60,17
Споживче кредитування	2465349	2877784	3330603	2622086	2282935	-182414	-7,40
Автокредитування	350404	316877	212109	249996	148705	-201699	-57,56
Фінансовий лізинг фізичним особам		201866	444760	198081	323821	323821	
Іпотечне кредитування	133516	84045	71771	104266	100853	-32663	-24,46
Інші види кредитування	114778	214260	557370	912208	698924	584146	508,94
Всього	6300055	7901814	9771162	10593642	8738511	2438456	38,71

Примітка. Складено автором на основі фінансової звітності Абанку [18, 19, 20]

У таблиці 2.3 вартість кредитів, наданих фізичним осіб, включена з урахуванням суми резерву під знецінення даних видів активів за їхніми групами, що збільшило їх балансову вартість.

Отже, вартість кредитів, наданих Абанком своїм клієнтам – фізичним особам через кредитні картки склала на початок аналізованого періоду 3236 млн. грн., та відповідно 5183,3 млн. грн. на кінець. Сума абсолютного приросту за період склала 1947,2 млн. грн, або 60,17%. Проте тенденції даного виду кредитування були нестійкі, активне зростання до 2022 року, змінилося спадом у 2023 році (-20,37% порівняно з 2022 роком), ймовірно, через економічну невизначеність та зниження купівельної спроможності населення.

Обсяги споживчого кредитування протягом 2019 – 2021 років зростали від 2465,3 млн. грн. до 3330,6 млн. грн., що вважаємо обумовлене тенденціями періоду, коли навіть під час пандемії громадяни потребували коштів на лікування чи придбання товарів довгострокового кредитування, а також низьким рівнем облікової ставки НБУ, що сприяло більшій доступності кредитів для тих, хто їх потребував. Починаючи з 2022 року, бачимо тенденцію до зниження вартості споживчих кредитів у складі кредитного портфеля банку. Причини можуть включати економічну кризу, зниження попиту на дороговартісні товари та обережність банків щодо видачі споживчих кредитів через зростання ризиків неповернення, які значно зросли через активні бойові дії та руйнування інфраструктури у східних та північних регіонах країни.

За цією статтею кредитів бачимо найбільше скорочення (-57,56% порівняно із показником 2019 року), від 350,4 млн. грн до 148,7 млн. грн, що в абсолютних показниках склало -201,7 млн. грн. У 2020 році пандемія COVID-19 призвела до зниження попиту на автомобілі, а прийняття у 2022 році нормативно-правових актів щодо відсутності митних платежів на ввезення автомобілів в Україну для потреб фронту спричинило попит на вживані авто з-за кордону за значно дешевшою ціною порівняно із новими транспортними засобами. У 2023 році, пільговий період завершився, але реальний рівень доходів населення значно знизився, що продовжило негативну тенденцію щодо обсягів автокредитування.

Частково банківські операції з автокредитування замінені операціями з фінансового лізингу, що стали альтернативою та користуються попитом у фізичних осіб – клієнтів Абанку, абсолютний приріст за період 2020 – 2023 роки склав 121,9 млн. грн., що становило 60,41%.

Сума іпотечного кредитування протягом 2019 – 2023 років знизилася на 32,7 млн. грн., що склало 24,46%. Іпотека залишається менш доступною через високу вартість нерухомості, обмеження банків у видачі кредитів і економічні виклики (інфляція, зниження доходів). Невелике покращення у 2022 році може бути пов'язане з державними кредитними програмами, проте оскільки Абанк не

є банком-партнером за державними програмами іпотечного кредитування, то вважаємо, що передумовою для такого зростання стало необхідність придбання житла внутрішньо переміщеним особам, а також тим, чиє житло було зруйноване.

Вартість інших видів кредитування фізичних осіб в Абанку з 2019 року зросла більш, ніж у 5 разів. Це означає, що банк пропонує своїм клієнтам цікаві кредитні продукти, що не можуть бути включені до загальноприйнятої класифікації і ці продукти користуються попитом.

Кредитні продукти Абанку, які можуть бути надані фізичним особам подані в таблиці 2.2

Таблиця 2.4.

Перелік кредитних продуктів, які пропонує Абанк для фізичних осіб

Назва продукту	Умови		
	Сума кредиту, грн	Терміни кредитування	Розмір плати за кредит
Нова розстрочка	1 тис.- 100 тис.	3 – 24 міс.	комісія 2,9 % за місяць
Кредит на товар	300 – 100 тис.	2 – 36 міс.	комісія 4% за місяць, 0,00001% за місяць
Розстрочка миттєва	1 тис. – 100 тис.	3, 6, 12, 24 міс.	комісія 2,9 % від суми покупки у місяць
«Плати частинами»	300 – 200 тис.	1 – 24 міс.	0,00001% річних
Швидка готівка	1 тис. – 500 тис. грн.	6 – 60 міс.	За кредитною програмою «Зарплата+» - 29% на рік За кредитною програмою Легкий старт" - 55% на рік За кредитною програмою "№1" - 75% на рік За кредитною програмою "№2" - 85% на рік За кредитною програмою "№3" - 99% на рік Комісія 2,9 – 3,9 % за місяць
Кредит під депозит	47,5 тис. – 5 млн.	2 – 15 міс.	13% - 22% Комісія за депозитом і гривні 4%

Продовж. табл. 2.4.

«Розстрочка на витрати»	100 – 200 тис.	3, 6, 9, 12, 15, 24 міс.	Комісія 1,9% на місяць
Розстрочка «Вигода»	500 – 200 тис.	3, 6, 12, 24 міс.	0,00001% річних на 3, 6 місяців 75% річних на 12, 24 міс

Примітка. Сформовано на основі даних сайту Абанку [18, 19, 20]

Як бачимо, своїм клієнтам банк пропонує продукти під назвою «Нова розстрочка», «Кредит на товар», «Розстрочка миттєва», «Плати частинами», «Швидка готівка», «Кредит під депозит», «Розстрочка на витрати», Розстрочка «Вигода». Суми коштів, які можуть бути надані від 100 грн до 5 млн. грн.

По більшості кредитних продуктів ліміти коштів від 100 грн до 100 тис. грн. Терміни кредитування різні: найменший 1 місяць, найбільший – 36 місяців. Чим більший термін кредитування коштів, тим більша відсоткова ставка.

При цьому, за багатьма програмами банк стягує щомісячну комісію 1,9%, а частіше від 2,9 до 4% у місяць на додачу до відсотків.

Цікавими, вважаємо Продукт «Кредит під депозит», ставка якого є не високою, якщо клієнт банку має депозит в іноземній валюті, проте передбачає додаткове нарахування комісії у розмірі 4% від суми заборгованості, якщо в Абанку клієнт має гривневий депозит. Ця програма дозволяє не знімати кошти з депозитного рахунка, а сума кредитування складає від 47,5 тис. грн до 5 млн. грн. на період від двох до п'ятнадцяти місяців.

Найвигіднішими для банку є продукти «Швидка готівка», яка в залежності від кредитної програми дозволяє отримати від 29 до 99% за рік на додачу до 2,9-3,9% комісії за місяць, а також розстрочка «Вигода», що передбачає кредитування у розмірі до 200 тис. грн. на період 12, 24 місяці за ставкою 75% річних. Для клієнта, який користується кредитним коштом протягом 3 та 6 місяців ставка відсотку 0,00001% річних.

Для юридичних осіб Абанк пропонує різні варіанти кредитних продуктів (табл. 2.5.)

Таблиця 2.5.

Перелік кредитних продуктів, які пропонує Абанк для підприємців та юридичних осіб

Назва продукту	Умови та цілі кредитування		
«А-експрес кредит для бізнесу»	100 - 500 тис. грн без застави 100 тис. - 2 млн грн з заставою Щомісячна комісія 0,9% від суми кредиту відсоткова ставка від 14,9 до 20,9%	Строк фінансування – до 36 місяців без застави та до 60 з заставою, погашення – щомісячними платежами (ануїтет) форма видачі – безготівковими коштами на поточний рахунок в Абанку можливе забезпечення – транспорт, обладнання, нерухомість, товари в обігу, депозити, порука засновника (власника) бізнесу обов'язкове страхування та оцінка предметів застави (у разі надання)	Надається підприємцям та юридичним особам – Закупівля товарів – Придбання обладнання та нерухомості – Інші поточні потреби
Кредитна лінія для юридичних осіб	до 1,5 млн. грн без застави до 5 млн. грн з заставою комісія за видачу – 0,9% від суми кожного траншу Відсоткова ставка: 30 днів – 12,9%, 60 днів – 19,9% 90 днів – 22,9% 180 днів – 26,9%	строк дії ліміту – до 24 місяців, з пролонгацією доступні строки траншів 30, 60, 90, 180 днів отримання траншів – безготівковими коштами на поточний рахунок в абанку можливе забезпечення – транспорт, обладнання, нерухомість, товари в обігу, депозити обов'язкове страхування та оцінка предметів застави (у разі надання) додаткове забезпечення – порука засновника (власника) бізнесу	– Поновлювана кредитна лінія для юридичних осіб – Фінансування обігового капіталу та поточної бізнес-діяльності – Багаторазове використання коштів в межах ліміту – Безкоштовне оформлення

Продовж. табл. 2.5.

Кредитний ліміт на рахунок	До 1 млн. грн. 2,5% від суми кредитних коштів	Період безперервного користування кредитом 90 днів Щоденне нарахування відсотків при наявності дебетового сальдо на поточному рахунку Позичальника при закритті банківського дня 30% річних, у разі непогашення кредиту впродовж 90 днів (з моменту виникнення простроченої заборгованості) 60%	Автоматично встановлюється на рахунку підприємства
Кредит під заставу депозиту	від 100 тис. грн до 90% від суми депозиту у грн, доларах США чи євро Комісія за оформлення кредиту 500 грн. Відсоткова ставка залежить від валюти депозиту, валюти кредиту та ставок за депозитом.	Строк фінансування – від 3-х місяців, (термін депозиту мінус 1 день); погашення – відсотки щомісячно, основна сума договору в кінці строку дії договору; форма видачі – безготівковими коштами на поточний рахунок в Абанку	Відновлювальна або невідновлювальна кредитна лінія. надається підприємцям та юридичним особам на будь-які комерційні потреби
Банківська гарантія	Разова комісія 0,2% від суми гарантії (мінімум 750,00 грн максимум 5 000,00 грн) Ставка відсотку від 0 до 4% річних (мінімум 300 грн) Зміна умов гарантії 500 грн	Строк фінансування – до 12 місяців, Можливе забезпечення: грошове покриття на рахунку; майнові права на депозитний вклад; без забезпечення; інші типи забезпечення (транспорт, обладнання, нерухомість, товари в обігу), порука власника.	Надається юридичним особам та підприємцям у вигляді гарантії платежу або повернення авансу, виконання контрактних зобов'язань, гарантія для участі в тендері, туристична гарантія

Пропозиції банку адаптовані для різних потреб підприємців та юридичних осіб. Основними перевагами є гнучкі умови, доступні суми,

варіативність заставного забезпечення, а також широкий вибір продуктів для фінансування поточних потреб, закупівель чи інвестицій у бізнес.

Підприємці можуть взяти кредити для придбання обладнання, нерухомості, оборотних активів чи на інші цілі. Суми коштів можуть варіюватися від 100 тис. грн. до 5 млн. грн в залежності від наявності застави. Терміни кредитування до 60 місяців, проте можуть бути різними в залежності від виду кредитного продукту.

До прикладу, на рахунках підприємств за заявою може встановлюватися поновлювана кредитна лінія, що дозволяє позичати у банку до 1 млн. грн. на період до 90 днів за ставкою 30% річних.

Як і для фізичних осіб, цікавим є кредит під заставу депозиту. При здійсненні такого кредитування строковий депозит, розміщений в Абанку, виступає забезпеченням по кредиту. Ставки залежать від валюти кредиту і депозиту:

- за кредитами у грн., якщо депозит у грн. – ставка по депозиту помножена на коефіцієнт 1,1 +2 % річних;
- за кредитами у дол. США – якщо депозит у дол. чи євро – ставка по депозиту помножена на коефіцієнт 1,2 +2 % річних;
- за кредитом у грн., якщо валюта депозиту дол. чи євро – 20%.

Для підприємців також доступні кошти за державними кредитними програмами: «Доступні кредити 5%-7%-9%», «Підтримка юридичних осіб та ФОП з метою компенсації вартості української техніки та електрообладнання», «Доступні кредити під державні гарантії», «Підтримка агропромислового комплексу», «Доступні кредити для експортерів».

Додатково домогосподарствам і малому бізнесу надається можливість за рахунок кредитних коштів забезпечити власні потреби з енергозабезпечення шляхом пільгового кредитування.

Також вважаємо за необхідне провести аналіз структури кредитного портфеля за цільовою категорією позичальників «юридичні особи та ФОП»,

щоб зрозуміти, які цільові ринки обирає банк для вкладення капіталу (таблиця 2.6.)

Таблиця 2.6.

**Обсяги кредитування та структура кредитного портфеля Абанку,
спрямованих на кредитування юридичних осіб та ФОП за галузями
економіки**

	2019	2020	2021	2022	2023		Темп приросту,%
					тис. грн.	%	
Торгівля	139083	179948	242979	217940	267927	38,74	56,70
Сільське господарство, лісопромисловий і деревообробний комплекс	55591	279999	219793	281093	202555	29,3	405,64
Виробництво	13596	36066	95330	68456	27950	4,04	403,50
Енергетика	6633	15122	68797	504	6535	0,94	-92,40
Інше	8054	31212	60214	42443	43111	6,23	426,98
Гірничодобувна промисловість/Металургія	95475	93055	53113	61510	125704	18,18	-35,57
Надання інформаційних послуг	3739	20436	465			0,00	-100,00
Будівництво				21943	17820	2,58	
Всього	322171	655838	740691	693889	691602	100,00	115,38

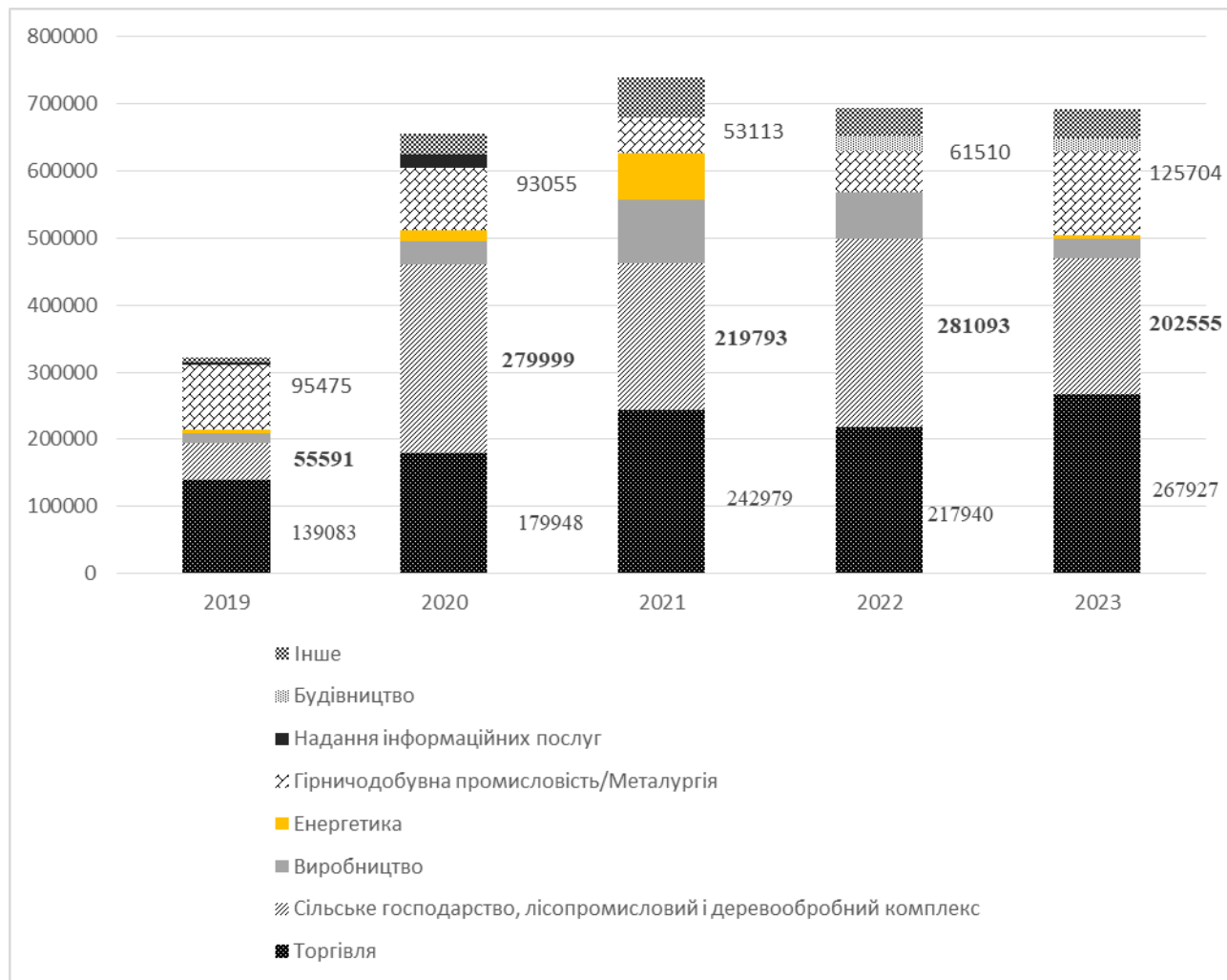
Примітка. Сформовано на основі даних сайту Абанку [18, 19, 20]

Провівши аналіз структури кредитного портфелю Абанку за галузями фінансування економіки, можемо побачити, що у 2023 році, найбільшу частку займали кредити підприємствам, що працюють у сфері торгівлі (38,74%), сільського господарства, лісопромислового і деревообробного комплексу (29,3%), гірничо видобувній промисловості та металургії (18,18%).

При цьому суми профінансованих договорів у сфері сільського

господарства за п'ять аналізованих років зросли у більш, ніж 4 рази, у торгівлі – на 56,7%.

Схематично динаміка структури кредитного портфелю за галузями економіки показана на рис. 2.4.

Примітка. Побудовано на основі даних сайту Абанку [18, 19, 20]

Рис. 2.4. Структура кредитного портфелю за галузями економіки

Якщо провести аналіз динаміки кредитування різних галузей, то найбільші темпи зростання бачимо у фінансуванні виробництва 403,5% та інших галузей, що не включені до переліку, 426,98%.

Але банк перестав фінансувати енергетику (-92,40%) та сферу надання інформаційних послуг (-100%). Це пов'язано із наявністю державних програм та міжнародних грантових допомог у першій сфері та умінням втриматись у прибутковій зоні сфері ІТ. Суми кредитів юридичним особам у галузі гірничого

видобутку та металургії скоротилися на 35,37%, що може бути обумовлене розміщенням частини підприємств цієї сфери на територіях, де ведуться активні бойові дії.

Отже, за результатами проведеного аналізу можемо зробити висновки, що тенденції у банківському кредитуванні формувалися під впливом пандемії, повномасштабної війни, інфляції та зниження рівня реальних доходів населення.

Цільовими для Абанку сферами вкладення капіталу у формі кредитів вважаємо торгівлю, виробництво, сільське, лісо- і деревообробне господарство, гірничовидобувна промисловість і металургія.

Нарівні із традиційними кредитними продуктами з боку клієнтів банку є запит на альтернативні операції кредитування, до прикладу фінансовий лізинг чи банківські гарантії.

При цьому вартість кредитного портфелю банку постійно зростала, а сфери фінансування кредитними коштами змінювалися, адаптуючись до вимог ринку.

2.3. Оцінка ефективності та результативності кредитної політики Абанку

Одним із найважливіших інструментів банківської діяльності є кредитна політика, яка визначає принципи, підходи та механізми управління кредитними операціями. Її ефективність і результативність дозволяє банку забезпечувати стабільне фінансування клієнтів, мінімізувати кредитні ризики та досягати стратегічних цілей своєї діяльності.

Ефективність та результативність кредитної політики відображає здатність банків адаптуватися до змін економічного середовища, зростання конкуренції на фінансовому ринку та вимог регуляторних органів. Зокрема, це є

важливим для оцінки діяльності Абанку, який прагне посилити свої позиції на ринку.

У цьому контексті особливу увагу слід приділити аналізу ключових показників ефективності, впливу кредитної політики на фінансові результати банку та її відповідності потребам клієнтів і стандартам регулювання.

У першому розділі роботи ми розглядали основні показники ефективності кредитної політик банку, які поділяли на дві групи: доходності та ризику кредитного портфеля.

У таблиці 2.7. відображені значення основних коефіцієнтів, які були нами розраховані на основі даних фінансової звітності Абанку.

Таблиця 2.7.

Оцінка кредитної політики Абанку у 2019 – 2023 рр.

Назва показника	2019	2020	2021	2022	2023
Дохідність кредитного портфеля					
Коефіцієнт доходності кредитних операцій (Кд)	0,31	0,31	0,30	0,37	0,50
Частка процентних доходів у сумі доходів (Чпд)	0,82	0,82	0,79	0,74	0,97
Маржа процентного прибутку (ЧМпр)	0,59	0,57	0,61	0,57	0,75
Ризик кредитного портфеля					
Коефіцієнт покриття кредитного портфелю за рахунок власного капіталу (Квк)	0,14	0,14	0,21	0,26	0,26
Коефіцієнт використання залучених коштів у кредитному портфелі (Кзк)	0,83	0,93	1,16	1,63	1,96
Коефіцієнт якості кредитного портфеля (Кя)	0,26	0,19	0,15	0,45	0,24
Коефіцієнт кредитної активності (Кка)	1,03	0,93	0,73	0,53	0,45

Примітка. Розраховано на основі даних фінансової звітності Абанку [18, 19, 20]

Якщо провести аналіз показників оцінки доходності кредитного портфеля, то бачимо, її зростання за трьома розрахованими показниками.

Коефіцієнт доходності кредитних операцій, що розраховувався як відсоткові доходи розділені на вартість кредитного портфелю, у 2019 р. склав 0,31, а на кінець 2023 року вже 0,5. Частка процентних доходів при цьому теж збільшувалася від 82% до 97%, аналогічну тенденцію мав і показник маржі процентного прибутку: на початок аналізованого періоду – 0,59, на кінець – 0,75.

У 2021 році всі ці значення усіх показників знизилися, що вважаємо є наслідком впливу пандемії на роботу банку, а також вкладення коштів у інші види активів. Також у 2021 році банківський менеджмент починає розробляти нові підходи до кредитування, обираючи фізичних осіб як цільову групу клієнтів, а також розробляючи для цієї категорії клієнтів нові кредитні підходи, що дозволили конкурувати з найбільшим банком, що надавав послуги зі споживчого кредитування «ПриватБанком».

Вище описані значення коефіцієнтів доходності кредитного портфеля пояснюються тенденціями зміни процентних доходів, витрат та чистого процентного доходу Абанку (таблиця 2.8.).

Таблиця 2.8.

Зміна процентних доходів та витрат Абанку у 2019 – 2023 роках, тис .грн.

Показники	2019	2020	2021	2022	2023	Темпи приросту за період, %
Процентні доходи	2047774	2632198	3185635	3474723	5656731	176,24
Процентні витрати	583279	810743	726808	788285	1437791	146,50
Чистий процентний дохід	1464495	1821455	2458827	2686438	4218940	188,08

Примітка. Побудовано автором на основі даних фінансової звітності Абанку [18, 19, 20]

Оскільки вартість процентних доходів протягом періоду зростала більшими темпами, ніж вартість процентних витрат, то бачимо, що чистий

процентний дохід, що визначається як різниця між доходами та витратами, склав 4218,9 млн. грн., що на 188,08% перевищило показник 2019 року.

На практиці, це свідчить про правильний управлінський підхід до формування тарифної політики банку як за фінансовими вкладеннями під певний відсоток, так і за залучення капіталу на умовах платності. Ми проводили аналіз тарифів за кредитне обслуговування банку і зауважили, що їх рівень доволі високий, що дозволяє забезпечити постійне зростання даного виду доходів.

Показники, що відображають рівень ризику за кредитним портфелем мають різні тенденції.

Якщо провести аналіз вартості позикового і залученого капіталу, що припадають на одну гривню коштів, вкладених у кредитний портфель, то побачимо, що частка власного капіталу зростає від 14% до 26%, частка залучених коштів від 83% до 196%. Фактично показники показують, у скільки разів вартості власного та залученого капіталу перевищують вартість кредитного портфелю. Їхня динаміка для банку є типовою, бачимо, що сума зобов'язань є значно більшою, а сума власного капіталу меншою, проте постійно зростає. Тому вважаємо, що така ситуація, засвідчує, що банк нарощує усі види капіталу, обираючи при цьому різні варіанти активів для вкладення, що дозволяє йому дотримуватися принципу диверсифікації і таким чином знижувати ризик.

Наше твердження обґрунтовує також значення коефіцієнта кредитної активності, що постійно зменшується від 1,03 у 2019 році до 0,45 – у 2023. Цей коефіцієнт розраховується як вартість кредитного портфелю розділений на вартість активів банку.

При цьому коефіцієнт якості кредитного портфелю протягом п'яти аналізованих років знижується: на початок періоду становлячи 0,26, а на кінець 0,24.

У 2020 – 2021 роках значення показника було критично низьким та складало 0,19 та 0,15 відповідно. Вважаємо, до цього призвела агресивна

кредитна політика банку, що дозволяє клієнту легко одержати кредитні кошти, проте за дуже високими ставками. Зважаючи на невисокий рівень облікової ставки, за ці періоди банк одержував непогану маржу, на кожній вкладеній гривні.

Коефіцієнт якості кредитного портфеля ми розраховували, як суму сформованих резервів розділену на вартість кредитного портфеля. Розуміємо, що в залежності від групи та рівня ризику кредиту суми резервів можуть варіюватися. Тому ми провели аналіз розподілу кредитів Абанку за рівнем ризику, що також допомагає зрозуміти рівень якості кредитного портфеля (таблиця 2.9).

Таблиця 2.9

Групи кредитів Абанку за рівнем ризику

Група кредитів за рівнем ризику	2020	2021	2022	2023	Частка, %	Темп прир. за період, %
Кредити корпоративним клієнтам, що оцінюються за амортизованою вартістю						
Рівень: 1-4 Стандартний	391943	484479	539034	545278	78,84	39,12
Рівень 5 - 10: Підвищений	233615	220308	48765	45967	6,65	-80,32
Рівень 10: Нижче стандартного	30280	35904	106090	100357	14,51	231,43
Всього без урахування резерву	655838	740691	693889	691602	100,00	5,45
Резерв під збитки	33192	47082	481709	145873	21,09	339,48
Всього	622646	693609	212180	545729		-12,35
Кредити фізичним особам, що оцінюються за амортизованою вартістю (без фін. лізингу)						
Непрострочені	6126715	7878935	4308081	8062897	92,60	31,60
Прострочені менш, ніж на 30 днів	89848	98911	64270	59376	0,68	-33,92
Прострочені від 30 до 89 днів	144640	205979	260813	178726	2,05	23,57
Прострочені від 90 до 179	154603	222436	1425143	157585	1,81	1,93

днів						
Прострочені від 180 до 360 днів	436590	433324	1380221	248248	2,85	-43,14
Прострочені понад 360 днів	747554	486817	976162	1688729	19,40	125,90
Всього без урахування резерву	6952396	8839585	7438528	8706832	100,00	25,23

Продовж. табл. 2.9

Резерв під збитки	1585913	1470292	3716051	259642	2,98	-83,63
Всього	6114037	7856110	4698639	10135919		65,78
Фінансовий лізинг фізичним особам, що оцінюється за амортизованою						
Непрострочені	193898	403596	212227	126697	63,96	-34,66
Прострочені менш, ніж на 30 днів	5099	25606	18677	14916	7,53	192,53
Прострочені від 30 до 89 днів	571	7066	11506	5905	2,98	934,15
Прострочені від 90 до 179 днів	204	4720	6892	4487	2,27	2099,51
Прострочені від 180 до 360 днів	691	1966	65359	4399	2,22	536,61
Прострочені понад 360 днів	1404	1807	9170	41677	21,04	2868,45
Всього без урахування резерву	201867	444761	323831	198081	100,00	-1,88
Резерв під збитки	7445	11313	56881	42138	21,27	465,99
Всього	194422	433448	266950	155943		-19,79
Зобов'язання з надання кредитів						
Рівень: 1-6 Стандартний	14345034	16511337	4966172	22169007	99,96	54,54
Рівень 7-9: Підвищений	-	711	8499	8718	0,04	1126,16
Всього без урахування резерву	14345034	16512048	4974671	22177725	100,00	34,31
Резерв під збитки	17189	15847	9004	25701	0,12	49,52
Всього	14327845	16496201	4965667	22152024		54,61
Договори фінансової гарантії						
Рівень: 1-6 Стандартний	56970	120452	700750	515122		804,20
Рівень 7-9: Підвищений	275	1195	249	653	0,13	137,45
Всього без урахування резерву	57245	121647	700999	515775	100,00	801,00
Резерв під збитки	76	441	3571	608	0,12	700,00
Всього	57169	121206	697428	515167		801,13

Примітка. Сформовано на основі даних сайту Абанку [18, 19, 20]

Отже, більш ґрунтовне дослідження відображає існуючі тенденції за різними видами кредитів.

За кредитами корпоративним клієнтам, що оцінюються за амортизованою вартістю спостерігається різні тенденції. Стабільне зростання обсягів стандартних кредитів (на 39,12% за період), проте після 2021 року темпи

зростання помітно уповільнилися. Групи кредитів із підвищеним ризиком значно знизилися (на 80,32%), проте вартість заборгованості із високим ризиком зросла найбільше.

Це бачимо за підсумками 2022 року і трохи менше за підсумками 2023. Загалом темп приросту вартості кредитів, наданих корпоративним клієнтам, що віднесені банком до категорії проблемних (рівень ризику нижче стандартного) зріс на 231,43%. Сума резервів за цими кредитами так само зросла на 339,48%. Як бачимо, динаміка різних складових цієї групи кредиторської заборгованості банку значно понижує якість кредитного портфелю.

Кредити фізичним особам (без фінансового лізингу) відображають значне зростання за непростроченими кредитами, проте вартість кредитів, що прострочені на більш, ніж 360 днів також зросла на 125,9%. При цьому скорочення резервів на 83,63% може бути спричинено переоцінкою ризиків або відновленням якості портфелю.

За результатами аналізу даних таблиці бачимо також, що запит на фінансовий лізинг з боку фізичних осіб, протягом аналізованих років, значно знизився. Натомість вартість прострочених лізингових кредитів, зросла за усіма групами, за деякими у більш, ніж 20 разів. Цей компонент значно погіршує якість кредитного портфелю, а кількість операцій з фінансового лізингу варто скоротити до мінімуму, при цьому реструктуризуючи та повертаючи наявну заборгованість.

Також бачимо відчутні темпи зростання вартості зобов'язань Абанку із надання кредитів та по договорах фінансової грамотності, особливо за угодами із високим рівнем ризику.

Це підтверджує наші висновки про погіршення якості кредитного портфелю за 5 аналізованих років, що спричинене накопиченням довгострокової простроченої заборгованості, особливо у фізичних осіб та фінансовому лізингу і збільшенням вартості високоризикових кредитів, хоча це свідчить про консервативну політику.

В цих умовах Абанку варто зосередити увагу на вирішенні проблем із довгостроковою прострочкою, зокрема для фізичних осіб, продовжувати розширення портфеля стандартних кредитів і договорів фінансової гарантії, а також переглянути стратегію у сфері фінансового лізингу, зважаючи на негативну динаміку.

Проте, реалізуючи кредитну політику, банк повинен дотримуватися нормативів кредитного ризику. Це дозволяє йому підтримувати належний рівень фінансової стійкості та відповідати вимогам валютного регулювання. Тому варто провести аналіз нормативів кредитного ризику, до яких належать норматив максимального кредитного ризику на одного контрагента (Н7), норматив великих кредитних ризиків (Н8), норматив максимально розміру кредитного ризику за операціями із пов'язаними із банком особами (Н9). Значення цих нормативів, розраховані станом на 1 лютого 2020 – 2024 років показані у таблиці 2.10

Таблиця 2.10

Значення нормативів кредитного ризику Абанку станом на 01 лютого, %

	Назва та нормативне значення	2020	2021	2022	2023	2024
Н7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 %)	13,88	15,54	13,06	15,2	15,59
Н8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	13,88	41,13	25,63	69,75	39,03
Н9	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (не більше 25 %)	0,04	0,21	0,3	16,14	0,26

Як бачимо, найвищий рівень показників спостерігаємо станом на 1 лютого 2023 року: Н7 – 15,2%, Н8 – 69,75%, Н10 – 16,14%.

За даними зовнішньої звітності Абанку, значення усіх нормативів перебувають у межах нормативних, що означає неухильне дотримання банком регулятивних вимог НБУ до здійснення операцій кредитування, а також уникнення надмірної концентрації цих видів ризиків та зосередження саме на роздрібному кредитуванні. На нашу думку, це дозволило банку, в умовах значного погіршення якості кредитного портфеля під час роботи у важкі для економіки, втримати належний рівень доходів, збільшувати свої активи, капітал та загалом нарощувати охоплення ринку. Саме такий підхід засвідчує, що диверсифікація дозволяє знизити не лише рівень ризиків, а й їх кінцевий вплив на фінансові результати діяльності банку.

Висновок до 2 розділу

Ми провели аналіз практичних аспектів реалізації кредитної політики Абанку. Активи зростали поступово, а їх вартість склала 6432,9 млн. грн у 2019 році до 25060,1 млн. грн. в 2023, вартість зобов'язань склала на початок періоду 3941,9 млн. грн., а на кінець 22148,9 млн. грн. Такі темпи обумовлені нарощенням обсягів діяльності Абанку і збільшення його частки на ринку банківських операцій. Сума власного капіталу зростала значно повільніше: від 921 млн. грн. до 2911,2, млн. грн.

Найбільшу частку у складі активів складають грошові кошти та їх еквіваленти (50,69% від загальної суми активів), кредити та заборгованість клієнтів (34,19), вартість інших фінансових активів складає 6,06% від загальної суми активів, інвестиції у цінні папери – 3,68%, частка кредитів та заборгованості банку становить 3,30%. Ці групи активів є основними, бо за ними генерується найбільше процентних доходів банку

Основним активом у діяльності кожного банку є надані ним кредити. Фактично кредитна діяльність є сукупністю дій, які спрямовані на формування необхідних обсягів кредитних ресурсів у вигляді залученого банком капіталу та розміщення цих ресурсів на кредитному ринку.

Протягом аналізованого періоду, сума кредитних коштів, наданих фізичним особам значно зросла, найбільше зростання за цією цільовою групою спостерігаємо у 2021 та 2023 році, у рік початку війни обсяги кредитування фізичних осіб знизилися. Натомість кредитування бізнесу, яка у відсотковому співвідношенні було значно менше, ніж кредитування фізичних осіб різко зросло у 2020 році (з 322,2 млн. грн до 655,8 млн. грн) та у 2021 році 740,7 млн. грн.

Коефіцієнти доходності кредитних операцій, частка процентних доходів і показник маржі процентного прибутку постійно зростали, що свідчить про зростання відсоткових надходжень банку. Вважаємо, це через активні заходи щодо впровадження нових кредитних продуктів і збільшення обсягів кредитування.

Проведений аналіз засвідчує, що банк нарощує усі види капіталу, обираючи при цьому різні варіанти активів для вкладення, що дозволяє йому дотримуватися принципу диверсифікації і таким чином знижувати ризик.

Наше твердження обґрунтовує також значення коефіцієнта кредитної активності, що постійно зменшується від 1,03 у 2019 році до 0,45 – у 2023. Цей коефіцієнт розраховується як вартість кредитного портфеля розділений на вартість активів банку.

При цьому коефіцієнт якості кредитного портфеля протягом п'яти аналізованих років знижується: на початок періоду становлячи 0,26, а на кінець 0,24.

У 2020 – 2021 роках значення показника було критично низьким та складало 0,19 та 0,15 відповідно. Вважаємо, до цього призвела агресивна кредитна політика банку, що дозволяє клієнту легко одержати кредитні кошти, проте за дуже високими ставками. Зважаючи на невисокий рівень облікової ставки, за ці періоди банк одержував непогану маржу, на кожній вкладеній гривні.

Провівши аналіз якості кредитного портфеля, ми можемо зробити висновок про погіршення його якості, що спричинене накопиченням

довгострокової простроченої заборгованості, особливо у фізичних осіб та фінансовому лізингу і збільшенням вартості високоризикових кредитів, хоча це свідчить про консервативну політику.

В цих умовах Абанку варто зосередити увагу на вирішенні проблем із довгостроковою прострочкою, зокрема для фізичних осіб, продовжувати розширення портфеля стандартних кредитів і договорів фінансової гарантії, а також переглянути стратегію у сфері фінансового лізингу, зважаючи на негативну динаміку.

РОЗДІЛ 3.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

3.1 Сучасний стан ринку кредитних послуг в Україні.

Кредитний ринок як генератор розподілу фінансових ресурсів виступає одним із ключових сегментів фінансового ринку будь-якої країни, забезпечуючи фінансування економічної діяльності через механізм взаємовідносин між суб'єктами ринку. В умовах постійних змін економіко-політичного середовища в Україні розвиток ринку кредитних послуг є стратегічним завданням як для держави, так і для фінансових установ. Будучи платформою, де через банки та небанківські фінансово-кредитні установи здійснюється рух позикових коштів, даний ринок впливає на інвестиції, споживання, структуру капіталу підприємств та загальний рівень економічної активності.

Виходячи із важливості ринку кредитних послуг, варто проаналізувати динаміку кредитування його інфраструктурними учасниками за період 2019 – 2023 рр. в Україні, щоб оцінити стан і тенденції розвитку кредитного ринку та виявити фактори, що впливають на зміну кредитування. Аналіз динаміки кредитного сектору за цей період дозволить побачити, як складалася ситуація кредитних послуг в Україні в умовах різних економічних потрясінь, зокрема пандемії COVID-19 та повномасштабної війни, і як це впливало на діяльність кредитних установ та інших учасників ринку.

Одними з головних гравців на грошово-кредитного ринку є банківські установи, які здійснюють кредитну діяльність як основний вид активних операцій. Вони сприяють розвитку бізнесу шляхом надання підприємствам доступу до фінансування для розширення виробництва, інвестицій у нові технології та створення робочих місць. Корпоративне кредитування становить

значну частину банківського портфелю, що забезпечує ресурси для ключових секторів економіки країни. Таким чином, дослідимо обсяги наданих кредитів депозитними корпораціями (крім Національного банку України) за аналізований період відносно загального обсягу активів банківської системи (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Аналіз частки кредитування в загальних активах банківської системи України протягом 2019-2023 років, млн. грн.

Показники	Період									
	2019		2020		2021		2022		2023	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Кредити надані клієнтам	1033430	52,15	960597	43,55	1065347	45,17	1036213	38,14	1024647	30,95
Сукупні активи	1981594	100	2205915	100	2358324	100	2716794	100	3310762	100

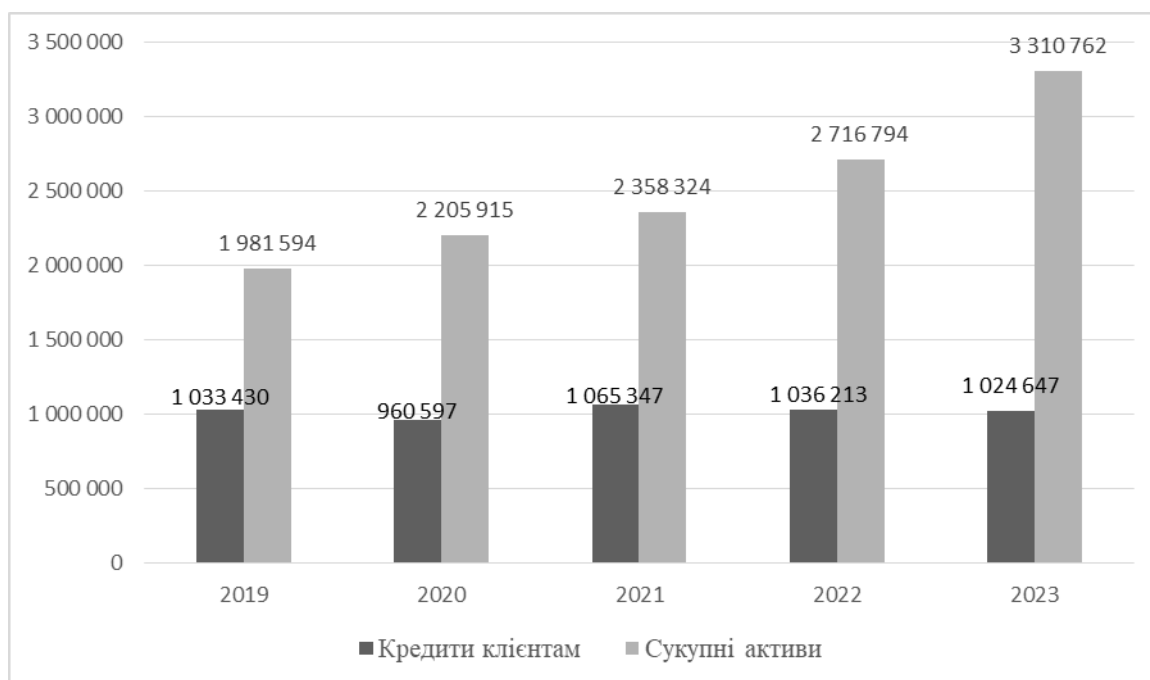
Примітка. Складено і розраховано на основі даних [31]

Як бачимо, найбільша частка кредитів у складі активів всієї банківської системи спостерігається у 2019 р. (52,15%), що свідчить про активну кредитну діяльність банківських установ та високий попит на кредити з боку клієнтів. Протягом 2020-2021 рр. відбувається незначне зниження частки кредитування, яке можна пояснити початком пандемії COVID-19 та відповідними економічними наслідками. З початком повномасштабної війни в Україні у 2022 році частка наданих кредитів різко скорочується до 38,14% та продовжує скорочуватись в наступний період, що зумовлено значною нестабільною ситуацією, підвищенням кредитних ризиків для банків та зниження довіри позичальників до банківської системи.

Протягом 2019-2023 років темп приросту наданих кредитів банками скоротився на 8 783 млн. грн., тобто на 0,85%. При цьому їх частка у структурі сукупних активів зменшилася на 21,2 в. п. з темпом -40,65%, що майже вдвічі нижче. Це свідчить про певні зміни в стратегіях банків та загальній економічній

ситуації в країні. Тенденції загального банківського кредитування за зазначений проміжок часу можна побачити на рисунку 3.1.

Аналіз структури кредитного портфеля банківської системи та динаміки кредитних вкладень за суб'єктами кредитування є важливим інструментом для розуміння процесів, що відбуваються на ринку позик України. Він дозволить ширше оцінити стан банківської системи, виявити тенденції її розвитку та зробити більш ґрунтовні висновки.

Примітка. Побудовано за даними [31]

Рис. 3.1. Динаміка загального банківського кредитування у розрізі сукупних активів банківської системи України за 2019-2023 рр., млн. грн.

З огляду на це, проведемо дослідження банківських послуг на ринку кредитування за типами клієнтів (табл. 3.2) та визначимо їх частку у загальній структурі наданих кредитів в Україні за 2019 – 2023 роки.

Таблиця 3.2

Аналіз складу і структури наданих кредитів банками України у розрізі клієнтів протягом 2019-2023 рр., млн. грн.

Кредитний портфель	Період				
	2019	2020	2021	2022	2023
Кредити надані клієнтам БС	1 033 430	960 597	1 065 347	1 036 213	1 024 647

- питома вага, %	100	100	100	100	100
В. т. ч.					
1. органам державної влади	4 724	11 641	26 973	24 809	18 349
- питома вага, %	0,46	1,21	2,53	2,39	1,79

Продовж. табл. 3.2.

2. суб'єктам господарювання	821 936	749 335	795 513	801 413	783 690
- питома вага, %	79,53	78	74,67	77,34	76,48
3. фізичним особам	206 737	199 561	242 633	209 943	222 590
- питома вага, %	20	20,77	22,78	20,26	21,72
4. небанківським фінансовим установам	33	60	228	48	49
- питома вага, %	0,01	0,02	0,02	0,01	0,01

Примітка. Складено за даними [31]

На основі даних таблиці 3.2 проаналізуємо темпи зміни обсягу кредитів за суб'єктами кредитування банківської системи України протягом цього самого періоду (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Аналіз динаміки кредитування банківськими установами за суб'єктами протягом 2019-2023 рр.

Кредитний портфель	Відхилення за період								
	Абсолютне (ланц.), млн. грн.				Відносне (приріст), %				Приріст, %
	2020	2021	2022	2023	2020	2021	2022	2023	2019-2023
Кредити надані клієнтам	-72833	104750	-29134	-11566	-7,1	10,9	-2,7	-1,1	-0,8
- органам державної влади	6917	15332	-2164	-6460	146,4	131,7	-8	-26	288,4
- суб'єктам господарювання	-72601	46178	5900	-17723	-8,8	6,2	0,7	-2,2	-4,7
- фізичним особам	-7176	43072	-32690	12647	-3,5	21,6	-13,5	6	7,7
- небанківським фінансовим установам	27	168	-180	1	81,8	280	-78,9	2,1	48,5

Примітка. Обчислено за даними [31]

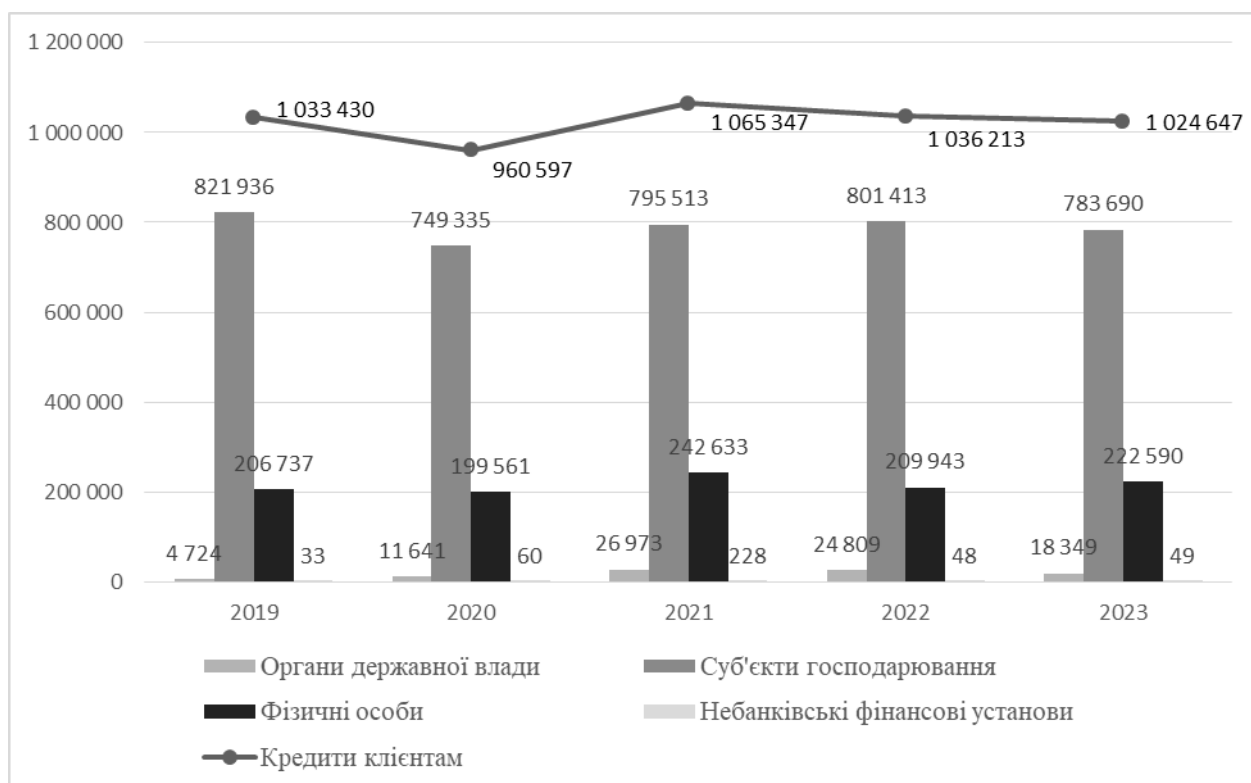
За результатами проведеного аналізу видно (див. табл. 3.2 і табл. 3.3), що загальний обсяг кредитування в Україні протягом досліджуваного періоду

демонструє певну динаміку, але загалом залишається на приблизно одному рівні.

Однак, відбуваються суттєві зміни у структурі кредитного портфеля. Найбільша частка припадає на надані кредити фізичним та юридичним особам, незначним залишається сегмент небанківських фінансових установ. У 2020 році з початком коронакризи кредитування зменшується у загальному обсязі на 72 833 млн. грн., або на 7,1%. В результаті протягом 2020-2021 рр. відбувається збільшення кредитів органам державної влади, зокрема на 146,4% (6 917 млн. грн.) у 2020 р. та на 15 332 млн. грн. у 2021 році з темпом 131,7%.

Загальний приріст кредитування органів державної влади за 2019 – 2023 рр. склав 288,4%. Це може бути пов'язано з необхідністю фінансування заходів, спрямованих на подолання наслідків пандемії COVID-19 та інших економічних викликів пов'язаних з війною в Україні. Збільшення кредитування фізичних осіб на кінець аналізованого періоду може свідчити про покращення попиту на споживчі кредитні продукти та іпотеку.

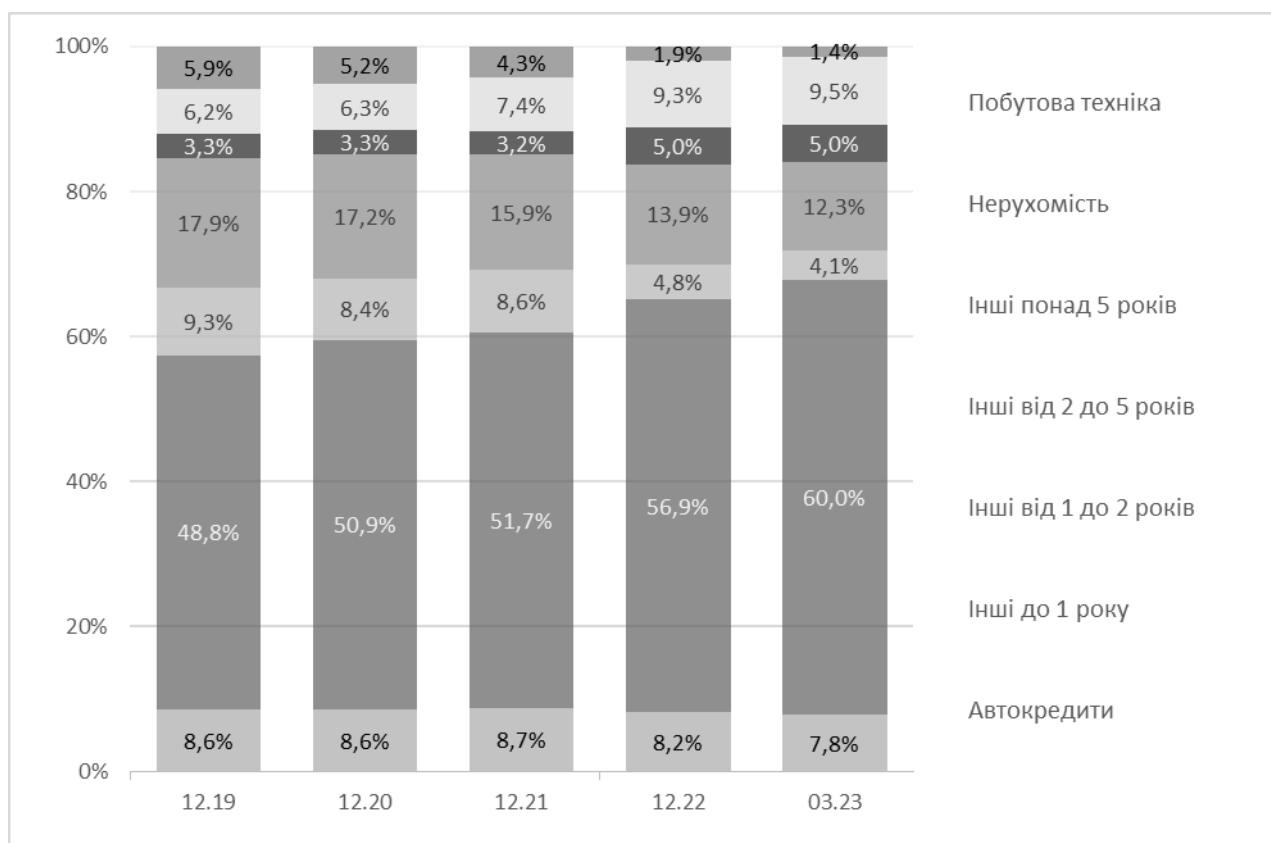
Тенденції кредитних вкладень банківської системи України за суб'єктами кредитування відображені на рис. 3.2.

Джерело: побудовано за даними [31]

Рис. 3.2. Динаміка загального обсягу наданих кредитів банками України за типами клієнтів протягом 2019-2023 рр., млн. грн.

Оскільки роздрібне кредитування охоплює значну частину банківської діяльності, спрямованої на фізичних осіб, доцільним буде проаналізувати стан та структуру роздрібного кредитного портфелю банківської системи України за такий самий проміжок часу (рис. 3.3), щоб краще розуміти економічні процеси, що відбуваються в країні та визначити ефективність споживчого кредитування.

Примітка. Побудовано за даними [30]

Рис. 3.3. Аналіз структури роздрібних кредитів у портфелі банків України за цільовим призначенням протягом 2019-2023 рр., %

За результатами аналізу простежується покращення споживчої активності населення на кінець 2023 р. Очевидно, що найбільшу частку в портфелі займають кредити на нерухомість та інші споживчі кредити (терміном до 1 року), тобто незабезпечені позики. Частка кредитів на купівлю, будівництво та реконструкцію нерухомості зросла з 6,2% до 9,5% за період 2019 – 2023 рр. Така тенденція є позитивною і свідчить про інтерес населення до іпотечних

продуктів, навіть у складних економічних умовах (зокрема завдяки програмі «Оселя»).

Щодо корпоративного портфелю та МСП згідно даних НБУ відбувається зростання чистих гривневих кредитів бізнесу за останній рік аналізованого періоду на 12%. Основним драйвером цього зростання виступає малий бізнес, позиції якого збільшуються значно швидшими темпами порівняно з іншими сегментами. Спостерігається також підвищення значущості кредитування без державної підтримки за програмою «Доступні кредити 5-7-9%», що є позитивною тенденцією. Хоча за останній рік кредитна активність демонструє позитивну динаміку, все ще зарано говорити про повне відновлення банками даних активних операцій [16].

Для більш повного аналізу сучасного стану ринку кредитування варто дослідити динаміку частки непрацюючих кредитів банківської системи України за 2019 – 2023 рр. (табл. 3.4). Це допоможе оцінити економічну стабільність, адже високий рівень NPL може свідчити про підвищені ризики банкрутства окремих установ і системних ризиків для всієї банківської системи.

Таблиця 3.4

**Аналіз структури непрацюючих кредитів у банківських портфелях
України протягом 2019-2023 рр., млн. грн.**

Кредитні операції	Роки				
	2019	2020	2021	2022	2023
1. Кредити корпоративному сектору	847 259	795 405	835 658	847 586	828 444
непрацюючі кредити	456 074	371 157	301 665	363 321	365 532
частка непрацюючих кредитів, %	53,83	46,66	36,10	42,87	44,12
2. Кредити фізичним особам (включно із фізичними особами-підприємцями)	214 252	208 383	256 291	224 260	240 825
непрацюючі кредити	73 077	58 230	43 210	68 272	56 636
частка непрацюючих кредитів, %	34,11	27,94	16,86	30,44	23,52
3. Міжбанківські кредити	31 368	34 057	30 581	36 917	43 144

непрацюючі кредити	946	984	256	4	0
частка непрацюючих кредитів, %	3,02	2,89	0,84	0,01	0,00

Продовж. табл. 3.4

4. Кредити органам державної влади та ОМС	4 717	11 734	27 037	24 800	18 361
непрацюючі кредити	683	0	0	507	191
частка непрацюючих кредитів, %	14,48	0,00	0,00	2,04	1,04

Примітка. Розраховано за даними [29]

За результатами дослідження (див. табл. 3.4) спостерігається позитивна тенденція зменшення частки непрацюючих кредитів в обсязі кредитів за всіма категоріями позичальників протягом аналізованого періоду. Така ситуація свідчить про загальне покращення якості кредитних портфелів українських банків. Частка NPL в корпоративному секторі була найвищою серед усіх категорій протягом усього періоду, але динаміка іде на спад у розмірі 9,71 в. п. з темпом 18,4% завдяки реструктуризації боргів та покращенню ризик-менеджменту банків, а також державних програм підтримки бізнесу. Хоча частка NPL в корпоративних кредитах зменшилася, вона досі залишається найбільшою із сегментів (44,11%), що вказує на потребу в подальшій роботі з проблемними кредитами. Динаміка NPL подана на рис. 3.4.

Частка непрацюючих кредитів у фізичних осіб також демонструє зниження із 34,11% у 2019 р. до 23,52% у 2023 р. із темпом 31,05%. NPL в даному сегменті можуть бути пов'язані з тим, що фізичні особи є схильними до прострочення платежів через нестабільність доходів або інші особисті причини. Але позитивна динаміка вказує на більш ефективне управління роздрібним кредитуванням і поступове підвищення платоспроможності населення, незважаючи на воєнні ризики.

Проаналізувавши роль банківських установ та розвиток їх діяльності на ринку кредитних послуг у сучасних умовах, для повного розуміння структури та функціонування кредитного ринку необхідно дослідити місце небанківських фінансових установ у ньому.

Джерело: побудовано за даними [4]

Рис. 3.4. Динаміка частки непрацюючих кредитів у портфелі банків України за категоріями позичальників протягом 2019-2023 рр., %

Як бачимо, динаміка частки непрацюючих кредитів на кінець 2023 року була нижчою, ніж у 2019 році. До 2021 року тенденція була позитивною, тобто частки непрацюючих кредитів знижувалися за усіма видами кредитів, а з 2022 року бачимо їх зростання.

Тому проведемо аналіз обсягу наданих кредитів даними учасниками ринку у порівнянні з банками за останній рік досліджуваного періоду (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Аналіз обсягу кредитування фінансовими установами та його частки на ринку кредитних послуг України за 2023 р.

Інфраструктурні учасники кредитного ринку	2023	
	Обсяг наданих кредитів, млн. грн.	Питома вага, %
Банківські установи	1 024 647	95,72
Фінансові компанії	32 514,8	3,04
Кредитні спілки	1 186,3	0,11
Ломбарди	12 114,8	1,13
Всього	1 070 462,9	100

Джерело: розраховано за даними [5]

Як бачимо, найбільший обсяг кредитних послуг надають саме банківські установи із часткою 95,72% на кінець 2023 року серед всіх учасників ринку.

Сукупно частка кредитів інших небанківських фінансових установ на кінець досліджуваного часового проміжку складає 4,28%, де другу позицію займають фінансові компанії (рис. 3.5).

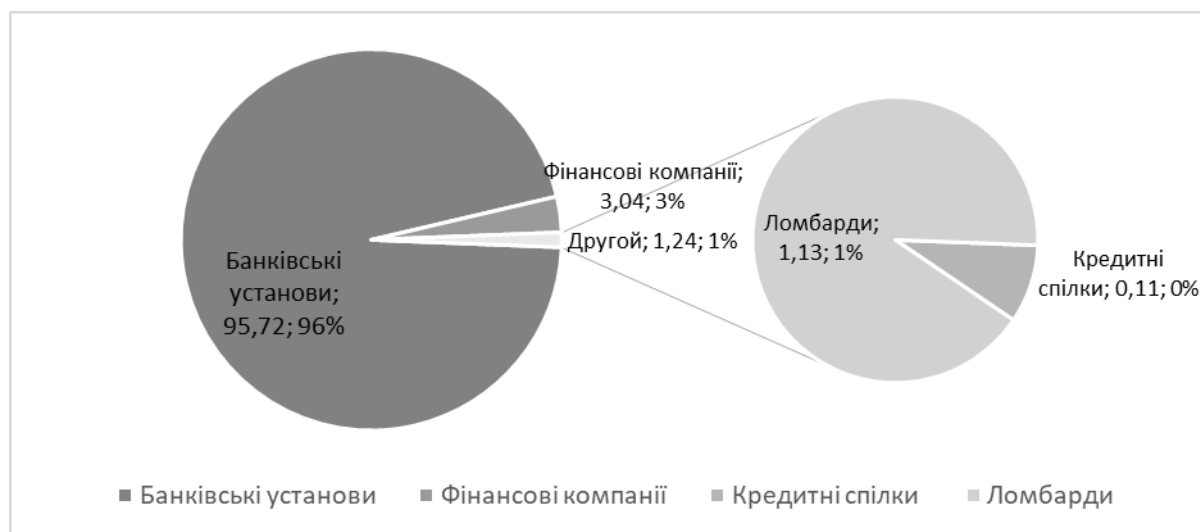

Рис. 3.5. Структура ринку кредитних послуг у розрізі наданих кредитів інфраструктурними учасниками в Україні за 2023 р., % [5]

З проведеного дослідження можна охарактеризувати з якими основними проблемами та викликами на сучасному етапі стикається ринок кредитування. Серед них – високий рівень непрацюючих кредитів, що є однією з найгостріших проблем для української банківської системи. Вона негативно впливає на прибутковість банків, обмежує обсяги кредитування та сповільнює економічне зростання. Причини виникнення такого високого рівня NPL пов'язані з економічними та політичними шоками, що розгорталися за аналізовані роки і призвели до зменшення платоспроможності як населення, так і бізнесу.

Проблемою залишається низька довіра позичальників до банків, чи інших кредитних установ. Це може бути пов'язано із недостатньою прозорістю діяльності деяких корпорацій та складними процедурами отримання кредитів. Заодно впливає і недостатня обізнаність клієнтів про фінансові продукти та послуги, що призводить до необдуманих кредитних рішень та збільшує ризик неплатежів. Високі процентні ставки за кредитами є одним з основних стримуючих факторів для розвитку кредитування, що обмежують доступ

населення до таких послуг. У сучасних умовах це пов'язано з високими ризиками кредитування та інфляцією.

Отже, ринок кредитних послуг України об'єднує різних учасників, які забезпечують реалізацію кредитних відносин, що впливає на економічне зростання. Ефективний кредитний ринок сприяє створенню робочих місць, підтримці підприємницької діяльності та розширенню бізнесу. Ключовими факторами його розвитку є довіра суспільства до фінансових установ, а також прозорість і доступність умов кредитування.

Основними учасниками ринку є банки (БКУ) і небанківські кредитні установи (НБКУ). Покращення кредитного ринку вимагає чіткого правового регулювання, зокрема вдосконалення інституційної структури ринку. Це сприятиме підвищенню прозорості кредитних процесів і створюватиме умови для інтеграції українських учасників на міжнародні ринки.

3.2 Напрями підвищення ефективності операцій з банківського кредитування у період війни

Ведення банківської діяльності у період війни відбувається в умовах невизначеності та постійного впливу негативних факторів, що стають для банків справжніми викликами. Постійні обстріли у деяких регіонах, вимкнення світла, зміна законодавства, часто не вигідна для самого банку, зниження рівня доходів населення, дефіцит кваліфікованих кадрів і ресурсів, призводять до необхідності провадити гнучку політику, щоб не лише адаптуватись до ринку, а й працювати із належними результатами для фінансування своєї діяльності в наступних періодах.

В цих умовах очевидним стає те, що кредитні операції стають все більш дорогими не лише для клієнтів банку, а й для самого банку, тому екстенсивні підходи до кредитування мають бути замінені інтенсивними, що передбачають розробку продуктів для задоволення запиту клієнтів на кредитні кошти та

водночас забезпечать формування кредитного портфеля належної якості.

З початку війни банківська система не лише змогла втримати рівень прибутковості, а й значно наростила його. Причиною цього стала можливість банків перед війною активно залучати капітал через купівлю депозитних сертифікатів НБУ. Це дозволило їм накопичити достатній рівень ліквідності, а також через зростання облікової ставки у червні 2022 року з 10% до 25%, забезпечити високий рівень маржі між вартістю залучення цього капіталу та його вкладення.

Тому на державному рівні було прийняте рішення про разове збільшення ставки податку на прибуток банків за 2023 рік до 50%, а у 2024 році підвищити діючу ставку до 25%. Проте через війну, якість кредитних портфелів погіршилася, тому необхідною складовою кредитної політики стало постійне зростання суми необхідних резервів для покриття витрат за проблемними кредитами. Тому для забезпечення належного рівня фінансової стійкості у довгостроковій перспективі банки повинні ретельно здійснювати оцінку своїх активів та за потреби збільшувати відрахування до складу резервів на покриття ризиків за цими активами [11].

Але залишаються питання зростання ефективності та результативності кредитного процесу, яка на нашу думку, може бути забезпечена двома шляхами:

- шляхом приведення у відповідність до вимог міжнародної банківської практики та відповідності потребам сучасної економіки документів з банківського регулювання та нагляду;
- через ухвалення вірних рішень на рівні окремого банку щодо усіх аспектів кредитної політики.

Розглянемо заходи, за допомогою яких можна зреалізувати ці два шляхи.

З 2015 року в практиці українських банків поступово впроваджувалися вимоги до формування капіталу банків і управління ризиками системи Базель III, що дозволило запровадити систему буферів капіталу, підвищити прозорість його формування та більш ефективно управляти кредитними ризиками. У 2020

році у банках почали формуватися буфери збереження (консервації) капіталу понад норматив достатності основного капіталу [8].

Фактично, це описаний системою Базель механізм, який дозволив у період економічного зростання та сприяння ринку, накопичити капітал для покриття можливих втрат під час економічної рецесії. Протягом 2020 – 2023 років на рівні банківської системи було заплановане щорічне підвищення нормативу на 0,625% [4].

Такі заходи на рівні з інструментами НБУ для збільшення ліквідності банків (деPOSITNІ сертифікати НБУ), дозволили забезпечити достатній рівень фінансової стійкості банків, їхню здатність протистояти сучасним викликам, зокрема через повномасштабне вторгнення росії, кризові явища на фінансовому ринку.

За даними Базельського комітету з банківського нагляду ефективна система банківського нагляду має бути здатною до ефективної розробки, впровадження, контролю і застосування наглядової політики у різних умовах економіки. При цьому якщо на банківську систему чинять вплив фактори, що перебувають поза межами впливу органів банківського нагляду, то про прогнози таких впливів органам державної влади має бути повідомлено заздалегідь та за можливості вжити заходів щодо усунення таких впливів.

Ці заходи окреслені наступними пріоритетними сферами:

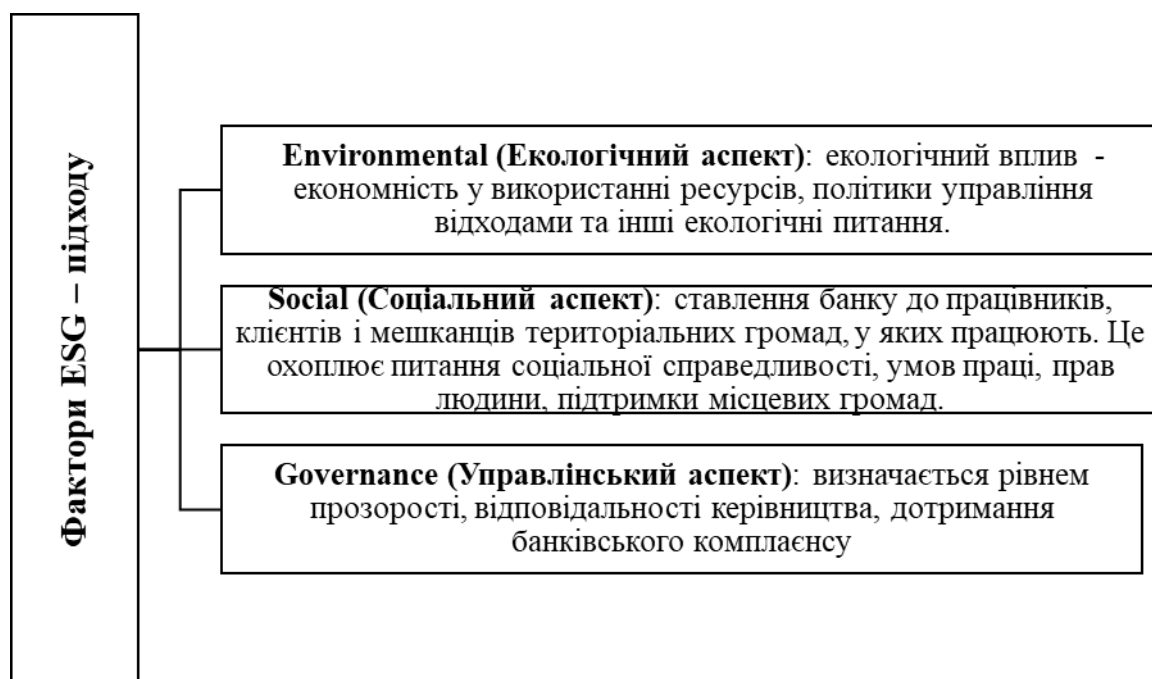
- обґрунтованою та стійкою макроекономічною політикою;
- чітко окреслені рамки формулювання політики фінансової стабільності;
- добре розвинена державна інфраструктура;
- ретельно виписана політика, визначені методи та інструменти управління кризами;
- належний рівень системного захисту
- неухильне дотримання платіжної дисципліни [32].

Усі ці принципи, на нашу думку, дозволять загалом на рівні банківської системи сформувати механізми забезпечення достатньої фінансової стійкості

через ефективне управління капіталом та фінансовими ризиками. А це позитивно впливає на рівень фінансової стійкості будь-якого банку – учасника другого рівня банківської системи.

Також в умовах війни особливої актуальності набувають поняття сталих фінансів і так звані ESG-фактори. Ці фактори є набором критеріїв, що можуть бути використані для оцінки компаній із точки зору їхньої екологічної, соціальної та управлінської відповідальності, що відповідають концепції стратегії сталого розвитку суспільства і характеризують ті аспекти діяльності банків, що дозволяють сформувати їхню стійкість, етичність та довгострокову перспективу розвитку.

На рис. 3.6. показані складові ESG – підходу та їх адаптація до діяльності конкретного банку:

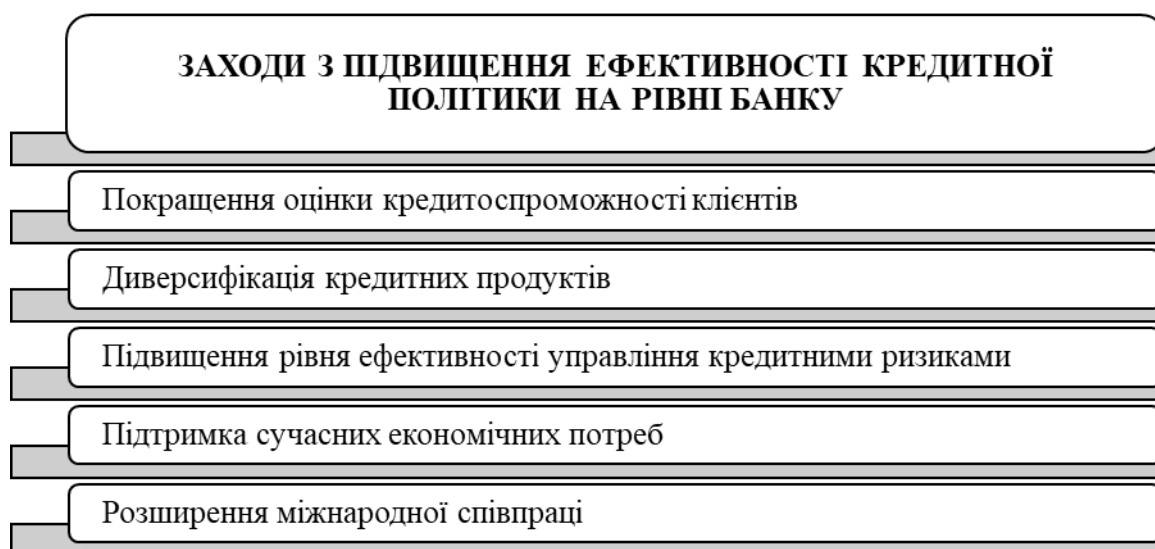
Примітка. Складено автором на основі [48].

Рис. 3.6. Складові ESG – підходу до діяльності банків

В умовах банків це має трансформуватися у політику толерантності та лояльності до клієнтів та працівників, дотриманням етичних підходів до усіх учасників процесу кредитування, при забезпеченні структурованості та прозорості усіх банківських процесів, у тому числі й операцій з банківського кредитування. Це вписується у поняття «банківського комплаєнсу», вимога до

розробки та застосування якого ставиться в усіх банках, що окрім усього зазначеного включає перевірку усіх учасників банківських операцій для здійснення фінансового моніторингу у відповідності до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», Положення про здійснення банками фінансового моніторингу (затвердженого постановою НБУ від 19.05.2020 р. № 65), а також інших нормативно-правових актів у сфері фінансового моніторингу. Вважаємо, цей захід є необхідним в умовах воєнного часу.

На рівні окремого банку перелік заходів можемо структурувати наступним чином:

Примітка. Побудовано автором.

Рис. 3.2. Перелік заходів з підвищення ефективності кредитної політики на рівні банку

Оцінка кредитоспроможності клієнта здійснюється на основі методик, що окреслені у нормативно-правових документах, а також додатково розроблених показників, перелік яких банк визначає своїми внутрішніми розпорядженнями. Така оцінка передбачає набір кількісних та якісних показників, що дозволяють відповідальним особам, прийняти позитивне чи негативне рішення щодо

кредитування. Вважаємо, що структурована оцінка кредитоспроможності дозволить на початковому етапі не вкладати банку кошти у кредити, що в подальшому перейдуть до категорії проблемних.

На цьому етапі важливим є формування тарифної політики за залученими та вкладеними ресурсами, чітко структурованих і зрозумілих для клієнта процесів надання кредиту та управління ним, відповідність програм кредитування запитам різних категорій позичальників, використання індивідуального підходу до клієнта у випадках специфічного кредитування (до прикладу іпотечного кредитування клієнтів, житло яких було зруйновано в результаті бойових дій).

При формуванні кредитного портфелю, особливу роль відіграє використання застави, поруки, гарантії, страхування як форм забезпечення погашення заборгованості. При жорсткі вимоги до предметів застави (ліквідність, юридична чистота, стабільність ринкової вартості) з боку банку дозволять уникнути втрат при непогашенні кредитів. Також пул застави по кредитах банку може стати забезпечення іпотечних облігацій, які банк випускає та розміщує на ринку, залучаючи таким чином капітал та збільшуючи ліквідність кредитів як форми банківського активу.

Для того, щоб оцінка банками кредитоспроможності позичальників більш повною, в Україні наразі офіційно функціонують 4 бюро кредитних історій, з яких банки можуть одержати інформацію про досвід погашення попередніх кредитів потенційного позичальника.

До них належать:

- Українське бюро кредитних історій (УБКІ) Приватбанку, до бази якого включено близько 70 млн. справ.
- Міжнародне бюро кредитних історій, робота якої здійснюється у партнерстві з фінансовими компаніями і частиною банків, що здійснюють роздрібне кредитування. Ця база вміщує понад 20 млн. кредитних історій;
- Перше українське бюро кредитних історій – дані з якого доступні для банків- резидентів, зокрема й тих, що знаходяться в стадії ліквідації.

– Українське кредитне бюро (4 млн. кредитних історій), її робота орієнтована на великі банки та страхові компанії [49].

Діяльність цих організацій здійснюється на основі Закону України «Про організацію формування та обігу кредитних історій», згідно якого кредитна історія містить інформацію, що дозволяють ідентифікувати особу та місце її проживання чи розташування (для юридичних осіб), а також поточну трудову діяльність, відомості про грошові зобов'язання суб'єкта кредитної історії; інформацію про наявність заборгованості по сплаті податків і зборів, що формується із відкритих державних реєстрів та підтверджується документально, а також інформацію щодо операцій з інформацією, яка складає кредитну історію (дати оновлення, джерела інформації тощо) [40].

Наступним етапом кредитування є управління кредитом, що у першу чергу передбачає управління ризиками. За даними експертів на часі є питання про використання інструментів сучасних технологій: big data та штучного інтелекту для аналізу кредитних ризиків за різними групами кредитних продуктів, оскільки вони дозволяють кращою мірою провести аналіз великого масиву даних і за ключовими показниками визначити ймовірність переведення кредитної заборгованості до категорії проблемних.

Визначальну роль у цьому процесі відіграє впровадження системи ISO 31000:2018 «Менеджмент ризиків. Принципи та настанови».

Згідно цього стандарту процес управління банківським ризиками має здійснюватися у кілька етапів, що передбачають:

1. Ідентифікацію ризиків, що мають на меті знайти та дати характеристику основним видам ризику, враховуючи їхні матеріальні та нематеріальні джерела ризикових ситуацій, причини їх виникнення, загрози та можливості, які вони несуть, тимчасові обмеження, а також за можливості оціночні твердження експертів;

2. Аналіз ризиків дозволяє зрозуміти їх причини та рівень. Ризики класифікуються за різними критеріальними ознаками та узгоджуються з політикою ризик-менеджменту і адаптуються до правил її проведення.

3. Оцінювання ризиків – розуміння рівня ризиків, а також оцінка їх впливу дозволяє зрозуміти ступінь можливих втрат при його реалізації, а також окреслити методи управління ризиками комерційного банку.

4. Вплив на ризик, що відбувається процесі безпосереднього управління ним. На рівні банку це передбачає класифікацію кредитів за рівнем ризику, формування резервів під знецінення цих видів активів, використання механізмів диверсифікації, лімітування концентрації, зменшення та уникнення ризиків, а також здійснення операцій із дотриманням нормативних значень банківських нормативів;

5. Моніторинг і перевірку, які мають постійно супроводжувати процес управління кредитним портфелем банку;

6. Документування і звітування – формування фінансової звітності банку, а також внутрішніх звітів про результати управління.

7. Обмін інформацією і консультування, що здійснюється на основі попереднього досвіду управління ризиками і має на меті забезпечити інформацію для управління кредитними ризиками у майбутніх періодах.

Також банки використовують моделі стрес-тестування для оцінки можливого рівня ризиків кредитного портфелю та наслідків їхнього впливу на банківську діяльність. Це дозволяє запобігти настанню деяких видів кредитних ризиків, а також зменшити вплив інших.

При управлінні кредитною політикою важливу роль відіграє диверсифікація кредитних продуктів. Її основою може стати розробка на додачу до існуючих альтернативних програм кредитування, на які є запит на ринку кредитних ресурсів, що дозволяють розробити програми для малого та середнього бізнесу, розробити інструменти фінансування стартапів, зеленої енергетики, цифровізації бізнесу; впровадити інструменти для співфінансування позичальників на додачу до державних програм чи міжнародних грантодавців та інших.

Також до сучасних економічних потреб, зокрема у нашій країні у період війни можна віднести:

- адаптація кредитних програм під галузеві пріоритети, до прикладу, потреби у кредитних коштах та механізми їх фінансування дещо відрізняються у різних сферах – інноваційній сфері, аграрному сектору, інфраструктурних проєктах тощо;
- підвищення рівня фінансової інклюзії – створення адаптованих та вигідних кредитів для соціально вразливих груп, можливо на умовах державного співфінансування;
- підтримка позичальників, які опинилися у скрутних обставинах через війну, яка може здійснюватися через надання кредитних канікул, реструктуризацію діючих кредитів, пролонгацію боргу і т.п.;
- підтримка проєктів, пов'язаних зі сталим розвитком економіки України.

В умовах глобалізації та інтегрування у європейський платіжний простір банки повинні розширювати міжнародну співпрацю із фінансовими організаціями, це допоможе підвищити кваліфікацію персоналу через навчання та обміни досвідом, а також технічну і фінансову допомогу для реалізації кредитних стратегій банків.

Висновок до 3 розділу

Отже, найбільший обсяг кредитних послуг надають саме банківські установи із часткою 95,72% на кінець 2023 року серед всіх учасників ринку. Сукупно частка кредитів інших небанківських фінансових установ на кінець досліджуваного часового проміжку складає 4,28%, де другу позицію займають фінансові компанії.

Протягом 2019 – 2023 років темп приросту наданих кредитів банками скоротився на 8 783 млн. грн., тобто на 0,85%. При цьому їх частка у структурі сукупних активів зменшилася на 21,2 в. п. з темпом -40,65%, що майже вдвічі нижче. Це свідчить про певні зміни в стратегіях банків та загальній економічній ситуації в країні.

З проведеного дослідження можна висновувати й те, значною проблемою на сучасному ринку банківського кредитування є високий рівень непрацюючих кредитів. Це негативно впливає на прибутковість банків, обмежує обсяги кредитування та сповільнює економічне зростання. Причини виникнення такого високого рівня NPL пов'язані з економічними та політичними шоками, що розгорталися за аналізовані роки і призвели до зменшення платоспроможності як населення, так і бізнесу.

Зростання ефективності та результативності кредитного процесу, може бути забезпечена двома шляхами: шляхом приведення у відповідність до вимог міжнародної банківської практики та відповідності потребам сучасної економіки документів з банківського регулювання та нагляду та через ухвалення вірних рішень на рівні окремого банку щодо усіх аспектів кредитної політики.

ВИСНОВКИ

Поняття кредитної політики є ґрунтовним та комплексним, що з одного боку, передбачає регулювання поточних та операційних банківських процесів, а з другого – впливає на досягнення стратегічних цілей цього банку.

Кредитна політика банку являє собою систему заходів, цілей та процедур здійснення банком своєї кредитної діяльності, що має забезпечувати постійне зростання ефективності кредитного портфелю при забезпеченні мінімального рівня ризиків. Фактично вона має бути спрямована на отримання максимально можливого фінансового результату від управління кредитним портфелем, в умовах дотримання значень нормативів НБУ щодо ведення банківської діяльності, а також забезпечення досягнення стратегічних цілей.

Основною її метою є максимізація прибутків банку, що одержані від розміщення залучених коштів у кредитні операції та інструменти кредитування за умови прийняттого рівня ризиків та формування активів високої якості.

При формуванні кредитної політики банк має враховувати особливості здійснення кредитної операції, дотримуватися принципів кредитування і враховувати основні функції кредиту як економічної категорії. Врахування цих аспектів дозволить найбільш ефективно розмістити залучені банком кошти, забезпечити фінансовий результат у вигляді прибутку і водночас дотримуватися усіх вимог щодо банківського регулювання та нагляду.

Основними елементами кредитної політики є цільові ринки, цільові групи клієнтів, перелік кредитних продуктів для різних типів клієнтів, галузі фінансування, порядок прийняття рішень про надання кредиту, перелік ризиків, що виникають при здійсненні кредитних операцій, розподіл відповідальності за прийнятими рішеннями щодо кредитування, політику управління ризиками, а також деталізацію організаційного і технічного забезпечення кредитного процесу.

Виділяють три типи кредитних політик, кожен з яких корелює із типом

фінансового портфелю за рівнем ризиків, що визначається у фінансовому інвестуванні; консервативну, помірну та агресивну.

Реалізація кредитної політики передбачає управління кредитним портфелем, а також дотримання принципів банківського кредитування при формуванні цього виду активів та управління ним.

Методики оцінки кредитної політики передбачають аналіз кредитного портфеля і використання двох груп коефіцієнтів: показників доходності портфеля та його якості. Також варто аналізувати інші елементи цієї політики: ставки відсотків по кредитах, кредитні продукти, принципи кредитування у кожному окремому банку, порядок управління ризиками, бо це дозволяє зрозуміти не лише прибутковість та ефективність, а й якість грошових потоків і кредитного портфелю загалом, належний рівень якої формує фінансову стійкість банку у довгостроковій перспективі.

Ми провели аналіз практичних аспектів реалізації кредитної політики Абанку. Активи банку зростали поступово, а їх вартість склала 6432,9 млн. грн у 2019 році до 25060,1 млн. грн. в 2023, вартість зобов'язань склала на початок періоду 3941,9 млн. грн., а на кінець 22148,9 млн. грн. Такі темпи обумовлені нарощенням обсягів діяльності Абанку і збільшення його частки на ринку банківських операцій. Сума власного капіталу зростала значно повільніше: від 921 млн. грн. до 2911,2, млн. грн.

Найбільшу частку у складі активів складають грошові кошти та їх еквіваленти (50,69% від загальної суми активів), кредити та заборгованість клієнтів (34,19), вартість інших фінансових активів складає 6,06% від загальної суми активів, інвестиції у цінні папери – 3,68%, частка кредитів та заборгованості банку становить 3,30%. Ці групи активів є основними, бо за ними генерується найбільше процентних доходів банку

Протягом аналізованого періоду, сума кредитних коштів, наданих фізичним особам значно зросла, найбільше зростання за цією цільовою групою спостерігаємо у 2021 та 2023 році, у рік початку війни обсяги кредитування фізичних осіб знизилися. Натомість кредитування бізнесу, яка у відсотковому

співвідношенні було значно менше, ніж кредитування фізичних осіб різко зросло у 2020 році (з 322,2 млн. грн до 655,8 млн. грн) та у 2021 році 740,7 млн. грн.

Результатами оцінки стало визначення коефіцієнтів доходності кредитних операцій, частки процентних доходів і показника маржі процентного прибутку, які постійно зростали, що свідчить про зростання відсоткових надходжень банку. Вважаємо він нарощує усі види капіталу, обираючи при цьому різні варіанти активів для вкладення, що дозволяє йому дотримуватися принципу диверсифікації і таким чином знижувати ризик.

Наше твердження обґрунтовує також значення коефіцієнта кредитної активності, що постійно зменшується від 1,03 у 2019 році до 0,45 – у 2023. Цей коефіцієнт розраховується як вартість кредитного портфеля розділений на вартість активів банку. При цьому коефіцієнт якості кредитного портфеля протягом п'яти аналізованих років знижується: на початок періоду становлячи 0,26, а на кінець 0,24. Вважаємо, до цього призвела агресивна кредитна політика банку, що дозволяє клієнту легко одержати кредитні кошти, проте за дуже високими ставками.

Також можемо зробити висновок про погіршення якості кредитного портфелю банку, що спричинене накопиченням довгострокової простроченої заборгованості, особливо у фізичних осіб та фінансовому лізингу і збільшенням вартості високоризикових кредитів, хоча це свідчить про консервативну політику.

В цих умовах Абанку варто зосередити увагу на вирішенні проблем із довгостроковою прострочкою, зокрема для фізичних осіб, продовжувати розширення портфеля стандартних кредитів і договорів фінансової гарантії, а також переглянути стратегію у сфері фінансового лізингу, зважаючи на негативну динаміку.

Найбільший обсяг кредитних послуг надають саме банківські установи із часткою 95,72% на кінець 2023 року серед всіх учасників ринку. Сукупно частка кредитів інших небанківських фінансових установ на кінець

досліджуваного часового проміжку складає 4,28%, де другу позицію займають фінансові компанії.

Протягом 2019 – 2023 років темп приросту наданих кредитів банками скоротився на 8 783 млн. грн., тобто на 0,85%. При цьому їх частка у структурі сукупних активів зменшилася на 21,2 в. п. з темпом -40,65%, що майже вдвічі нижче. Це свідчить про певні зміни в стратегіях банків та загальній економічній ситуації в країні.

З проведеного дослідження можна висновувати й те, значною проблемою на сучасному ринку банківського кредитування є високий рівень непрацюючих кредитів. Це негативно впливає на прибутковість банків, обмежує обсяги кредитування та сповільнює економічне зростання. Причини виникнення такого високого рівня NPL пов'язані з економічними та політичними шоками, що розгорталися за аналізовані роки і призвели до зменшення платоспроможності як населення, так і бізнесу.

Зростання ефективності та результативності кредитного процесу, може бути забезпечена двома шляхами: шляхом приведення у відповідність до вимог міжнародної банківської практики та відповідності потребам сучасної економіки документів з банківського регулювання та нагляду та через ухвалення вірних рішень на рівні окремого банку щодо усіх аспектів кредитної політики.

При управлінні кредитною політикою важливу роль відіграє також ефективна політика ризик-менеджменту та диверсифікація кредитних продуктів. Її основою може стати розробка на додачу до існуючих альтернативних програм кредитування, на які є запит на ринку кредитних ресурсів, що дозволяють розробити програми для малого та середнього бізнесу, розробити інструменти фінансування стартапів, зеленої енергетики, цифровізації бізнесу; впровадити інструменти для співфінансування позичальників на додачу до державних програм чи міжнародних грантодавців та інших.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 5 Cs of Credit: What They Are, How They're Used, and Which Is Most Important.. URL: <https://www.investopedia.com/terms/f/five-c-credit.asp>
2. А́банк. Дані офіційного сайту. URL: <https://a-bank.com.ua/> (Дата звернення жовтень 2024)
3. Credit Policy: Types, Components, & Examples. Corporate Finance Institute. URL: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/commercial-lending/credit-policy/>
4. Базельський пріоритет. URL: <https://banksrating.com.ua/analytics/bazelskij-prioritet/> (дата звернення: 01.04.2024)
5. Балянт Г.Р., Галіцейська Ю.М. Теоретичні та практичні аспекти розроблення та реалізації кредитної політики банків. *Економіка і суспільство*. 2017. Випуск №17. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/11_ukr/64.pdf
6. Банківська енциклопедія / за ред. А.М. Мороза. К.: Ельтон, 1993. 328 с.
7. Бикова О.В., Марченко О.В. Оцінка ефективності кредитної політики банку. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/3/136.pdf>
8. Блащук-Дев'яткіна Н., Себестянович .С.І. Базельський комітет та його роль в регулюванні банківської діяльності. *Молодий вчений*. 2020. № 4 (80). DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-4-80-59>
9. Бучко І. Є. Скоринг як метод зниження кредитного ризику банку. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2018. № 2. С. 178-182.
10. Вдовенко Л.О. Методичні підходи до оцінки ефективності кредитних відносин. *Економіка і суспільство*. 2018. №17. С. 518 – 522. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/17_ukr/76.pdf
11. Вінокуров Я. Надподатки на надприбутки: чому держава оподатковує банки "заднім числом" і що це змінить? *Економічна правда*. 22

листопада

2023.

URL:

<https://www.epravda.com.ua/publications/2023/11/22/706863/#7>

12. Гуцал І.С. Банківське кредитування суб'єктів ринку в трансформаційній економіці України (питання, теорії, методики, практики): монографія. Львів: ВАТ “БІБЛЬОС”, 2001. 244 с.

13. Д'яконова І.І. Удосконалення кредитних відносин – споживче кредитування: монографія. Суми: Університетська книга, 2007. 96 с.

14. Дзюблюк О. В., Прийдун Л. М. Кредитний ризик і ефективність діяльності банку: монографія. Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2015. 295 с.

15. Доценко І. О. Сутність та значення кредитної діяльності банку у сучасних умовах економічного розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2017. №12. С. 94-100.

16. Звіт про фінансову стабільність, червень 2024 року / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2024-roku>.

17. Карбівничий І.В. Теоретичні аспекти формування кредитної політики банку. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*: збірник наукових праць. Суми. 2006. С. 264 -270. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/55800/5/Karbivnychyj_Kredytna_polityka.pdf

18. Консолідована фінансова звітність Абанку за 2020 рік. Сайт Абанку. URL: <https://a-bank.com.ua/about/reports>

19. Консолідована фінансова звітність Абанку за 2022 рік. Сайт Абанку. URL: <https://a-bank.com.ua/about/reports>

20. Консолідована фінансова звітність Абанку за 2023 рік. Сайт Абанку. URL: <https://a-bank.com.ua/about/reports>

21. Коцовська Р.Р., Павлишин О.П., Хміль Л.М. Банківські операції: навч. посібник. К.: УБС НБУ, 2007. 390 с.

22. Криклій О.А., Мірошниченко О.В. Формування кредитної політики банку. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*.

2012 № 3 (15). С. 164 – 170. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/51935/7/Kryklii_bank.pdf;jsessionid=146BDA26B66B8F4A140B542747476569

23. Крухмаль О. В., Васильчук А. Ю. Особливості формування кредитної політики банками України URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/5_2018/75.pdf

24. Лиса Н.В., Непочатенко В.О., Корнега А.О. Принципи банківського кредитування. URL: <https://journal.udau.edu.ua/assets/files/89/Ekon/Ukr/5.pdf>

25. Мельник К., Бодрян В. Кредитна політика комерційного банку – інструмент досягнення стратегічних цілей. *Інноваційний розвиток та безпека підприємств в умовах неоіндустріального суспільства*. 2020. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/19222/1/137-139.pdf>

26. Михайляк Г.В., Михайляк І.В. Кредитна політика банків та шляхи її оптимізації. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Випуск 27. С. 103 – 106. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/27_2_2018/20.pdf

27. Мойсеєнко І.П., Козій І.С. Аналіз формування та використання банківського капіталу. *Соціально-правові студії*. 2020. Випуск 3 (9). С. 154-161. URL: https://sls-journal.com.ua/webLS_2020_Vol.%203,%20No.%203_154-161.pdf

28. Науково-практичний коментар до статті 553 Цивільного кодексу України. *Ліга Закон 360*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/КК000544>

29. Обсяги активних операцій та частка непрацюючих активів в цілому по системі : Статистика НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic>.

30. Огляд банківського сектору, листопад 2024 року / НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-listopad-2024-roku>.

31. Основні показники діяльності банків України : Наглядова статистика НБУ. URL: https://bank.gov.ua/files/stat/Indicators_Banks_2024-11-01.xlsx.

32. Основні принципи ефективного банківського нагляду. Базельський комітет з банківського нагляду. Квітень 2024. URL:

https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Core_Principles_for_effective_banking_supervision-April_2024_ua.pdf?v=7

33. Підприємництво та його організаційно-правові засади : Навчальний посібник / Коваленко О. В. - Вид-во ДЗ "ЛНУ імені Тараса Шевченка", 2013. - 400 с.

34. Показники діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг / Наглядова статистика НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>.

35. Положення про кредитну політику АТ КБ «Приватбанк». Сайт ПриватБанк. URL: https://static.privatbank.ua/files/credit-politic-new_14052019.pdf

36. Про банки і банківську діяльність. Закон України. Документ №№ 2121-III від 7.12.2000 р. у пот. ред. від 08.11.2024 року. Сайт Верховної ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14?lang=uk#top>

37. Про заставу. Закон України. Документ №2654-XII у ред. від 20.06.2024 р. Сайт Верховної ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2654-12#top>

38. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями. Постанова Правління НБУ № 351 від 30.06.2016 у пот. ред від 05.08.2024 р. Сайт Верховної ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#top>

39. Про затвердження Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України. Постанова Правління Національного банку України. № 17 від 27.02.2018 у пот. ред. від 02.03.2018 р. Сайт Верховної ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017500-18#Text>

40. Про організацію формування та обігу кредитних історій. Закон України. Документ № 2704-IV від 23.06.2005 р. у пот. ред. Сайт Верховної ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-15/print>

41. Роголь Г. Управління ризиками відповідно до стандарту ISO 31000:2018 <https://qualityexpert.com.ua/articles/657421-upravlinnya-ryzykamy->

vidpovidno-do-standartu-iso-310002018

42. Сазик В. Сутність та особливості кредитної політики банку. Фінансові установи в умовах глобальних дисбалансів : зб. наук. ст. студ. / відп. ред. Н. П. Шульга. Київ: Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2021. 386 с. URL: <https://knute.edu.ua/file/MjkwMjQ=/95b065624f3c467f3c5d76b78254d16b.pdf>

43. Сусіденко В.Т. Стратегія управління кредитною діяльністю комерційних банків. К.:КДТЕУ, 1998. 348 с.

44. Табенська Ю.В. Аналіз та оцінка якості кредитного портфелю банку. Молодий економіст. 2018. №8 (60). С. 397 – 399. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/758438.pdf>

45. Терещенко І.В., Святенко Ю.О., Чижевська М.Б. 2020. Економічна роль та сутність банківського кредиту. *Поліський університет економіки і торгівлі*. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstreamBD%D0%BA%D0%BE.pdf>

46. Ткаченко О.І., Фоменко І.С. Кредитна політика банків України. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. *Серія Економічні науки. Науковий журнал*. 2015. №2. URL: [http://zt.knute.edu.ua/files/2015/1\(79\)/uazt_2015_2_20.pdf](http://zt.knute.edu.ua/files/2015/1(79)/uazt_2015_2_20.pdf)

47. Частка непрацюючих кредитів (NPL) в Україні становила 38% на початок 2023 року <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl#1243-za-obsyagom-kredytnogo-portfelya>

48. Що таке ESG-фактори та які тренди їх впровадження в Україні? Assets Financial Group. URL: <https://www.assets.com.ua/posts-afg/shcho-take-esg-faktori-ta-yaki-trendi-yih-vprovadzheniya-v-ukrayini>

49. Які кредитні бюро діють в Україні. Дія. Бізнес. URL: https://business.dii.gov.ua/entrepreneur-handbook/item/yaki_kreditni_byuro_diyut_v_ukrayini (дата звернення 10 жовтня 2024 р)

ДОДАТКИ